

HOMERINIŲ HIMNŲ STRUKTŪROS BRUOŽAI

Naglis Kardelis

Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto
Filosofijos istorijos ir logikos katedros docentas

Įvadinės pastabos

Homeriniais himnais vadinami epiniai senosios graikų literatūros kūriniai, kurių daugelis sukurti vėlyvuuoju archajiniu ir ankstyvuuoju klasikiniu laikotarpiu, yra ne tik reikšmingi išskirtine menine verte, bet ir labai svarbūs kaip vieni iš seniausių ir informatyviausių graikų mitologijos šaltinių, bylojančių apie helėnams būdingą šventybės potyrį, jų požiūrį į mišlingą, šventų paslapčių kupiną pasaulį bei mirtingojo santykį su tuo, kas jį be galo pranoksta.

Homerinius himnus pakanka bent vieną kartą perskaityti senąja graikų kalba, kad įsitikintume menine jų verte ir dalykine svarba, tačiau dar nuo pat antikos laikų, būtent helenizmo epochos, yra įsigalėjęs požiūris, kad formos požiūriu šie tekstai nėra iš tolo neprilygsta geriausiems epiniams graikų kūriniams, ypač garsiesiems Homero epams. Dažniausiai tvirtinama, kad homeriniai himnai – tiek paskiros giesmės, tiek visa šių himnų rinktinė – nepasižymi darnia kompozicija, stokoja elegantiškos struktūrinės architektūros. Deja, tokie pernelyg kritiškai vertinimai paprastai remiasi tik bendruoju skaitymo išpūdžiu, liudydami perdėtą vertintojų pasitikėjimą Aleksandrijos filologų, linkusių į hipertrofuotą formalizmą, estetiniu skoniu ir nebū-

dami pagrįsti nuodugnia himnų struktūros analize.

Šiame straipsnyje pamėginsime suabejoti įsitvirtinusių požiūriu, kad homeriniai himnai stokoja formos baigtumo ir kad jų struktūra yra perdėm chaotiška. Remdami savo atliktu homerinių himnų tyrimu, pagrįstu tam tikrų kiekybinių jų parametrų skaičiavimais, parodysime, jog tvirtinimai apie tariamą šių kūrinių struktūros chaotiškumą yra gerokai perlenkti. Atliktų kiekybinių skaičiavimų rezultatus interpretuodami kokybiniu sąvokų, prasmių ir apskritai turinio lygmeniu¹, pasistengsime atskleisti, kad išryškėjusi struktūrinė paskirų himnų ir visos himnų rinktinės architektūra leidžia pažvelgti į šiuos įstabius tekstus tartum visiškai naujomis akimis.

Straipsnis sudarytas iš keturių skyrių ir išvadų. Pirmajame (įžanginiame) skyriuje glaustai aptariama homerinių himnų rinktinės formavimosi istorija, aptariami kai kurie svarbesni ir mūsų tyrimui reikšmingi šių kūrinių tekstologijos klausimai. Kituose trijuose skyriuose apibendrinami ir interpretuojami mūsų atlikto tyrimo rezultatai. Antrajame skyriuje aptariama kompozicinė homerinių himnų rinktinės,

¹ Tarp įdomiausių ir vertingiausių tyrimų, skirtų homerinių himnų interpretavimo problemoms, ypač verta paminėti šiuos: Strauss Clay 1989, Faulkner 2011.

kaip vientisos meninės visumos, sandara, joje išskiriamos aštuonios naratyvinėje rinktinės sekoje regimos himnų grupės. Trečiajame skyriuje nagrinėjamas homerinių himnų pasiskirstymas pagal adresatą, o ketvirtajame – analizuojama paskirų himnų (tiksliau tariant, konkrečių *formaliųjų himnų tipų*) struktūra: skiriamos penkios himnų grupės pagal teksto apimtį ir analizuojama tipinė himnų, priklausančių kiekvienai iš tų grupių, sandara.

Be abejo, dėl nedidelės straipsnio apimties neturime jokios galimybės nuodugnai išnagrinėti kiekvieno konkretaus homerinio himno struktūros – tai būtų įmanoma atlikti tik nemažos studijos ar monografijos apimties darbe, dėl to šių užduotį atidėsimė vėlesniam laikui.

Iš pradžių glaustai aptarsime homerinių himnų rinktinės formavimosi istoriją.

Homerinių himnų korpuso formavimasis ir kai kurie svarbesni tekstologijos klausimai

Trisdešimt trijų giesmių rinktinė, sudaranti mus pasiekusį homerinių himnų korpusą, iš pirmo žvilgsnio atrodo kiek chaotiška, bet, atidžiau patyrinėjus, joje įmanoma išvelgti tam tikrą šių kūrinių grupavimo pagal turinio ir formos kriterijus logiką. Dabartinis kompozicinio giesmių struktūrinimo rezultatas atspindi galutinį homerinių himnų korpuso formavimosi, trukusio, matyt, ne vieną šimtmetį, etapą, todėl svarbu suvokti, kad ši rinktinė – tai ne tik talentingų dainių, bet ir gabių redaktorių pastangų vaisius. Nuolatinis epinių tekstų redagavimo darbas buvo labai svarbus ne tik susidarant pačiam giesmių korpusui – redaktoriaus darbą apskritai galima laikyti būtina tokio pobūdžio kūrinių, kaip

homeriniai himnai ir kiti panašūs epiniai kūriniai, atsiradimo galimybės sąlyga: juk redaktoriais iš tiesų turėtume laikyti ne tik tuos, kurie, remdamiesi konkrečiais atrankos kriterijais, atrinko tuo metu žinotus ir kultinėje praktikoje vartotus himninius prooimijus (himmnes ilgesnių epinių giesmių *ižangas*)², sudarė jų korpusą, parengė galutinį šių himnų variantą ir sudarytoje rinktinėje išdėstė juos tam tikra seka, bet ir pačius paskirų prooimijų kūrėjus, rapsodus, kurie, aoidų sukurtų giesmių fragmentus „susiūdami“ į naratyvinę didesnio epinio kūrinio visumą, žemesniu struktūros lygmeniu jau anksčiau atliko labai panašų atrankos, komponavimo ir redagavimo darbą.

Turėdami galvoje svarbų Tukidido liudijimą, kuriame daroma nuoroda į Apolonui skirtą trečiąjį homerinį himną (tiksliau tariant, į pirmąją jo dalį – Delo himną)³, galime teigti, kad himninis prooimijas kaip žanras antroje V a. pr. Kr. pusėje jau buvo susiformavęs ir nesunkiai atpažįstamas. Kai kurie prooimijai, matyt, jau buvo pelnę pripažinimą ir per iškilmes būdavo giedami dažniau nei kiti, todėl tikėtina,

² Claude'o Calame'o požiūriu, epinio kūrinio prooimijas atlieka dvejopą paskirtį, ne tik (pagal pačią jo apibrėžtį) funkcionuodamas kaip *ižanga* į ilgesnę giesmę, bet ir – tai antroji prooimijos funkcija – *konsekrudamas* visą epinį kūrinių (Calame 2007, p. 266–267).

³ Tukididas, trečiojoje *Peloponeso karo istorijos* knygoje (3. 104. 4) cituodamas fragmentus iš homerinio himno Apolonui (*HH 3*), šį kūrinių vadina ne himnu, o *prooimiju*. Graikiškas žodis *prooimion* reiškia tai, kas eina prieš *oimē*, *oimos* – pagrindinę teminę rapsodo giedamo epinio naratyvo *giją*, epinio pasakojimo, epinės „kelionės“ *kryptį*. Tikroji šio termino reikšmė dar labiau išryškėja tada, kai atkreipiame dėmesį į kitas, konkretesnes, šio žodžio reikšmes: *oimē*, *oimos* gali reikšti kelią, taką, juostą, sluoksnį, žemės juostą, ruožą ar sklypą, šalį ar kraštą (ypač kai šis suvokiamas kaip siauras pajūrio ruožas). Apie šių žodžių semantinius atspalvius žr.: LSJ, svv. *oimē*, *oimos*.

kad maždaug tuo metu jau buvo pradėtos sudarinėti populiarių prooimijų rinktinės⁴. Pradedant V–IV a. pr. Kr. sandūra ir ypač nuo IV a. pr. Kr. graikų pasaulyje masiškai paplito rašto naudojimas (nors iš vakarų semitų, greičiausiai finikiečių, perimtas alfabetinis raštas Graikijoje buvo žinomas gerokai anksčiau, iki tol jis naudotas tik sporadiškai), prasidėjo masinės rankraštinių knygų gamybos era, atsirado pirmieji knygynai ir didelės viešosios bibliotekos. Galime manyti, kad maždaug tuo metu atsirado ir pirmieji masiniai homerinių himnų, vadintų prooimijais, leidimai. Į skirtingus leidimus, tikėtina, būdavo įtraukiami skirtingi prooimijai, publikuojamas nevienodas jų skaičius, giesmės į visumą komponuojamos remiantis vis kitokiais principais.

Pirmosios mūsų laikus pasiekusios nuorodos ne šiaip į paskirus homerinius himnus, o jau į homerinių himnų rinkinius aptinkamos I a. pr. Kr. autorių Filodemo ir Diodoro raštuose. Filodemo pateikiamos citatos, kaip spėjama, gali būti perimtos iš šimtmečiu anksčiau parašyto Apolodoro veikalo *Apie dievus*, todėl natūralu daryti prielaidą, kad II a. pr. Kr. homerinių himnų leidimai jau ne šiaip egzistavo, o buvo gana plačiai paplitę. Skirtingai nei Tukidido laikais, kai homeriniai himnai dar buvo vadinami prooimijais, helenizmo epochoje šie kūriniai, juos minint ar cituojant, jau įvardijami kaip himnai. Naująją šių giesmių įvardijimo tradiciją rodo ir pati rinktinės antraštė, *Homērou humnoi*, paliudyta rankraščiuose⁵. Yra pagrindo manyti, kad Filodemas ir Diodoras citatas pateikia iš to paties homerinių himnų rinkinio, kuris

nepakitęs ar mažai tepakitęs pasiekė mūsų dienas. Standartinį homerinių himnų leidimą, tikėtina, parengė Aleksandrijos filologai, nors daugelis jų, regis, laikė šiuos kūrinis toli gražu neprilygstančiais Homero *Iliadai* ir *Odisėjai*, todėl nelabai jais domėjosi.

Tai, kad kritinio leidimo studijoje homeriniai himnai buvo nemažai redaguojami, be kita ko, rodo ir ta aplinkybė, jog kai kuriose jų teksto vietose iki šiol išliko greta pateikti alternatyvūs skaitymo variantai, *variae lectiones*. Kaip minėjome, pirminį himnų redagavimo darbą atliko ir pirminius himnų redagavimo variantus, kuriais vėliau ir pasinaudojo Aleksandrijos filologai, paliko jau rapsodai: kiekvienas iš jų smulkesnius epinius fragmentus, paveldėtus iš ankstesnės – aoidų – tradicijos, į visumą „susiūdavo“ kiek skirtingu būdu. Aleksandrijos filologai, galutiniai homerinių himnų redaktoriai, užuot apsisprendę, kurias iš šiek tiek besiskiriančių rapsodinių „redakcijų“, aptiktų ankstesniuose nuorašuose, palikti kaip tikėtinais autentiškiausius ir meniškiausius skaitymus, visus kitus variantus atmetant, pernelyg nesukdami galvos nutarė verčiau palikti visus išlikusius variantus, vieną šalia kito, kartu su atitinkamais kritiniais ženklais parašėse⁶. Vienai nuorašų grupei priklausančiuose rankraščiuose – himno Apolonui tekste (*HH* 3, eil. 136–139) – išliko net tokių kritinių ženklų pėdsakų⁷. Deja, vien tas faktas, kad leisdami homerinius himnus – skirtin-

⁴ West 2003, p. 20.

⁵ *Ibid.*, p. 4.

⁶ Ryškiausi homerinių himnų tekste paliktų lygia-grečiai pateikiamų alternatyvių skaitymo variantų pavyzdžiai, išvardyti Martino Westo (*op. cit.*, p. 20, n. 22), yra šie: pirmajame himne – eil. 4–6/7 ir 8–10/11–12; trečiajame himne – eil. 136–138/139; penktajame himne – eil. 97/98 ir 274–275/276–277; aštuonioliktajame himne – eil. 10–11/12.

⁷ West, *op. cit.*, p. 21.

gai nei rengdami labai prestižinius *Iliados* ir *Odisėjos* leidimus – Aleksandrijos filologai kiekvienu atveju nesiekė žūtbūtinai kaina nustatyti vienintelio „teisingo“ skaitymo varianto, darydami labai sunkius ir didelės kvalifikacijos reikalaujančius filologinius sprendimus, be kurių neįmanomas jokios tikrai kokybiškos ir vėliau galbūt kanoninį statusą įgysiančios bet kurio teksto redakcijos parengimas, parodo, jog homerinių himnų jie iš tiesų nelaikė didele literatūrinę vertę turinčiais kūriniais.

Be abejo, šiuo požiūriu jie labai klydo – tačiau galime juos suprasti, nes helenizmo epocha apie grožinės literatūros kūrinių vertę sprendė remdamasi visai kitais kriterijais nei tie, kuriais rėmėsi šių giesmių kūrėjai, gyvenę archajiniu ir klasikiniu laikotarpiu: matyt, Aleksandrijos filologams homeriniai himnai atrodė nepakankamai tobuli formos požiūriu – pernelyg šiurkštūs, poetiškai nenugludinti, o įvertinti gaivalingos emocinės šių giesmių jėgos ir jose aptinkamų egzistencinių išvalgų jie, regis, nebuvo pajėgūs. Be to, Aleksandrijos filologai apskritai nemėgo epinių kūrinių, ypač ilgų, išskyrus, aišku, paties Homero epus.

Nei antikoje, nei viduramžiais homeriniai himnai nebuvo skaitytojų mėgstami kūriniai – jie nebuvo nei dažnai skaitomi, nei dažnai cituojami ar šiaip minimi. Antikiniuose veikaluose aliuizijos į homerinius himnus taip pat gana retos – literatūrinio konteksto skurdumas stipriai apsunkina šių labai įdomių, bet vietomis miglotų kūrinių interpretavimą.

Kol kas pavyko rasti tik keturis papiruso fragmentus su šių himnų nuotrupomis, taip pat dar vieną papiruso fragmentą su „orfiškąja“ himno Demetrai versija. Iš papirusų verta paminėti Berlyno papirusą

P. Berol. 13044 (II 1), datuojamą I a. pr. Kr., ir Oksirincho papirusą P. Oxy. 2379 (II 2), datuojamą III a. po Kr.⁸

Iš viduramžių mus pasiekusi rankraštinė homerinių himnų tradicija taip pat palyginti skurdi: net seniausi nuorašai yra gana vėlyvi – siekia tik XV a. pradžią. Rankraščiuose daug beviltiškai korumpuotų, jokiomis konjektūromis neatitaisomų vietų. Tekste yra daugiau nei dešimt vietų, kuriose iškritęs tam tikras eilučių skaičius apsunkina giesmių turinio supratimą. Dėl prarastų eilučių kartais sunku sekti net pačią naratyvo plėtotę, dažnai pačiose įdomiausiose ir svarbiausiose pasakojimo vietose, kaip antai himne Hermiui, ką jau kalbėti apie himną Dionisui (*HH* 1), pasiekusį mus visiškai fragmentišku pavidalu. Kai kuriais atvejais eilutės tekste akivaizdžiai sukeistos vietomis – eilučių tvarka galėjo būti sujaukta tiek neatidžiai, mechaniškai perrašinėjant, tiek klaidingai interpretuojant, o paskui, remiantis nevykusia interpretacija, nemokšiška mėginant tekstą „pataisyti“, „pagerinti“. Eilučių tvarka galėjo būti pažeista ir neprofesionaliai ar šiaip aplaidžiai redaguojant – savo ruožtu ir pats redagavimas neišvengiamai paremtas vienokiu ar kitokiu teksto supratimu, vienokia ar kitokia jo interpretacija.

Maždaug trisdešimties rankraščių, kuriuose užrašyti homeriniai himnai, grupėje galima aiškiai išskirti didžiulį dvidešimt aštuonių rankraščių, kilusių iš neišlikusio archetipo Ψ , pogrupį. Manoma, kad archetipas Ψ buvo popierinis XIII a. kodeksas, kurį iš Konstantinopolio į Italiją 1423 m. galėjo atvežti Jonas Aurispa. Iš minėto archetipo kilę XIV–XV a. rankraščiai priklauso trims šeimoms, žymimoms *f*, *p* ir *x*.

⁸ *Ibid.*, p. 23.

Rankraščių šeima x savo ruožtu skyla į du pošeimius, žymimus a ir b . Be to, šeimos x hiparchetipe būta ir keletu marginalių skaitymo variantų, perimtų iš rankraštinio šaltinio (žymimo y), kuris, kaip spėjama, buvo nepriklausomas nuo archetipo Ψ^9 .

Codex Mosquensis, žymimas M , yra nepriklausomas nuo archetipo Ψ . Šį rankraštinę homerinių himnų tradicijai labai svarbų rankraštį 1777 m. Maskvos Sinodo bibliotekoje rado Christianas Friedrichas Matthaei, Rusijoje dirbęs graikų kalbos profesorius. Minėtas rankraštis, žymimas santrumpa cod. BPG 33H, dabar saugomas Nyderlanduose, Leideno universiteto bibliotekoje. Jį XV a. (tam tikru metu po 1439 m.), matyt, Konstantinopolyje perrašė Jonas Eugenikas¹⁰. Vieninteliame Maskvos rankraštyje išliko homerinis himnas Demetrai – būtų išlikęs ir himnas Dionisui (*HH* 1), jei iš minėto rankraščio nebūtų iškritęs ar išplėštas pluoštas lapų, būtent pati rankraščio pradžia, kurioje ir buvo užrašytas šis himnas. Kaip galime spręsti, himnas Dionisui buvo toks pat ilgas, kaip ir kiti ilgieji himnai, skirti Demetrai, Apolonui, Hermiui ir Afroditei. Beje, natūraliai gali kilti klausimas, iš kur žinome, kas buvo užrašyta iškritusiame lapų pluošte. Atsakymas paprastas: Maskvos rankraščio puslapio, kuriame prasideda himnas Demetrai, pradžioje yra išlikusi ir pati Dionisui skirto himno pabaiga – mat po to, kai iškrito pluoštas šio rankraščio pradžios lapų, homerinių himnų tekstas jame dabar minėtu puslapiu ir prasideda.

Maskvos rankraštyje išsaugotas himnas Demetrai labai svarbus norint suprasti Eleusino misterijų įsteigimo aplinkybes

ir mitologinį kontekstą, tačiau itin kurioziška tai, kokiomis *aplinkybėmis* pats šis rankraštis vėl išvydo dienos šviesą, tartum būtų iškilęs iš Hado gelmių. Tikra likimo ironija, kad jis patyrė, sakytume, išbandymų užmaršties tamsa ir kankinimų gamtos stichijų negandomis „misterijas“: mat šio rankraščio atradėjui Matthaei buvo pasakyta, kad filologinis jo laimikis anksčiau buvo rastas tvarte, kur daug metų gulėjo šalia vištų ir kiaulių, kol pateko į Maskvos Sinodo biblioteką, kurioje ir buvo pastebėtas mokslininko¹¹.

Bet Maskvos rankraštis buvo „kankintas“ ir dar anksčiau – jis buvo apdraskytas dar laikotarpiu nuo jo atsiradimo iki XVI a. įvykdyto bandymo atkurti pakenktą jo teksto dalį: jame yra dvi sužalotos vietos, eil. 387–404 ir eil. 462–479. Darydamas konjektūras, šias sužalotas rankraščio vietas mėgino pataisyti šešioliktajame šimtmečiu gyvenęs raštininkas (žymimas „m“).

Būtina pabrėžti, kad homerinių himnų tekstas, užrašytas iš archetipo Ψ kilusiuose rankraščiuose, gana smarkiai skiriasi nuo rankraštyje M užrašyto himnų teksto, be to, Maskvos rankraštis nutrūksta aštuonioliktojo himno pradžioje (*HH* 18. 4). Vis dėlto, nepaisant gana ryškių tekstinių skirtumų tarp M ir Ψ , aiškiai matyti, jog abi šios rankraščių grupės yra kilusios iš vieno „bendrojo protėvio“. Tai, beje, rodo viena labai konkreti aplinkybė, išryškėjanti keliant gana patikimą hipotezę, kad visi išlikę homerinių himnų rankraščiai galų gale yra kilę iš vieno pirminio nuorašo, kuriame į vieną daiktą buvo sutelktos įvairiais laikais rašytų himnų rinktinės: vėlyvojoje

⁹ *Ibid.*, p. 22, ypač n. 25.

¹⁰ *Ibid.*, p. 22, n. 23.

¹¹ Swift, N. “The Hymn to Demeter”, in: *Aoidoi.org*, June 2007, Vol. 2, p. 2 (žiūrėta 2011-07-23).

antikoje, o galbūt jau ankstyvaisiais viduramžiais, į vieną kodeksą, regis, buvo surašyti homeriniai himnai, orfinė *Argonautika*, orfiniai himnai, Kalimacho himnai ir Proklo himnai. Remiantis seka, kuria šie himnai, sukurti labai skirtingais antikos laikotarpiais ir net vėlyvosios antikos ir ankstyvųjų viduramžių sandūroje, yra išdėstyti daugelyje išlikusių šių kūrinių rankraščių, galima manyti, kad pirminės hipotetinės himnų sutelktinės iš pradžių buvo surašyti Orfėjui priskiriami tekstai (tarp jų ir orfiniai himnai), po jų – neoplatoniko Proklo himnai, dar vėliau – Homerui priskiriami himnai (kuriuos dabar vadiname *homeriniais*), o pačioje pabaigoje – Kalimacho himnai¹². Tam tikru rankraštinės perdavos momentu vienas iš himnų, iš pradžių buvusių Proklui priskiriamų himnų rinktinėje, būtent himnas Arėjui (jo autorius galėjo būti arba pats Proklas, arba Porfirijus), dėl nežinomų priežasčių, galbūt dėl paprasčiausio atsitiktinumo, tarkime, per neapsižiūrėjimą, buvo perkeltas į Homerui priskiriamų himnų rinktinę ir visuose vėlesniuose nuorašuose pradėjo figūruoti jau kaip aštuntasis homerinis himnas¹³. Ši minėto himno atribucijos tradicija taip ir išliko iki mūsų dienų, nors, kaip rodo himno Arėjui turinio, formos ir stiliaus tyrimai, jis turėjo būti parašytas ne archajiniu ir net ne klasikiniu ar helenistiniu laikotarpiu, o gerokai vėliau, vėlyvosios antikos ir ankstyvųjų viduramžių sandūroje, tikėtina, Proklo arba Porfirijo. Būtent ši atribucijos klaida, nuosekliai pasikartojanti skirtingose rankraščių grupėse, ir leidžia kalbėti apie hipotetinę jų kilmę iš vieno „bendrojo protėvio“.

¹² West, *op. cit.*, p. 21.

¹³ *Ibid.*, p. 22. Išsamią hipotetinės aštuntojo homerinio himno atribucijos Proklui analizę žr.: West 1970.

Aptariant homerinių himnų tekstologijos klausimus, pabaigoje verta paminėti, kad Naujaisiais laikais pirmasis homerinių himnų leidimas, *editio princeps*, pasirodė 1488 m. Florencijoje – kartu su *Iliada*, *Odisėja* ir kitais Homerui priskiriamais kūrinių, šiuos himnus išleido Demetrijas Chalkokondilas, visą savo parengtą leidimą įvardijęs ambicinga antrašte – *Visa Homero kūryba (Hē tou Homērou poiēsis hapasa)*.

Homerinių himnų rinktinės formavimosi istorija, taip pat specialūs šių kūrinių tekstologijos klausimai, yra labai svarbūs siekiant suprasti minėtos rinktinės kompozicinės struktūros prigimtį, antai išsiaiškinti, ar tradiciškai susiklosčiusi giesmių seka rinktinėje yra daugmaž atsitiktinė, o galbūt, atvirkščiai, rodo tam tikrą kompozicinę rinktinės redaktorių užmojį, kuris į visą homerinių himnų rinktinę leistų pažvelgti kaip į vieningą meninę visumą.

Būtent apie kompozicinę *visos homerinių himnų rinktinės* struktūrą ir kalbėsime kitame šio straipsnio skyriuje.

Kompozicinė homerinių himnų rinktinės struktūra: aštuonios naratyvinėje sekoje regimos giesmių grupės

Visą homerinių himnų rinktinę sudaro 2326 hegzametro eilutės (skirtinguose leidimuose eilučių skaičius gali šiek tiek skirtis, tačiau tik labai nedaug – įmanomas keleto eilučių nuokrypis į didesnio ar mažesnio skaičiaus pusę). Vieno loginio himnų išdėstymo principo rinktinėje neįmanoma įžvelgti¹⁴, todėl ji – bent iš pirmo žvilgsnio – kelia tam tikro chaotiškumo įspūdį.

¹⁴ West 2003, p. 21.

Galima pažymėti, kad skirtingose rinktinės dalyse giesmės grupuojamos remiantis skirtingais loginio skirstymo pagrindais ir atsižvelgiant į skirtingus kompozicinius kriterijus – himnai išdėstomi kartais pagal jų teksto apimtį, kartais pagal adresatą, o kartais ir pagal turinį.

Rinktinės pradžioje himnai išdėstyti remiantis teksto apimties kriterijumi. Rinktinė pradeda penkiais ilgaisiais himnais. Nors pirmasis homerinis himnas, skirtas Dionisui, dabar tesudaro maždaug 21 eilutę, kadaise jis buvo gerokai ilgesnis, galbūt daugiau nei dešimt kartų, o dabar turime tik vargas jo liekanas, rekonstruojamas iš papirusų ir Maskvos rankraščio. Antrąjį homerinį himną, skirtą Demetrai, sudaro 495 eilutės – pagal teksto ilgį ši giesmė rinktinėje yra trečioji. 546 eilučių trečiasis homerinis himnas, kuriame šlovinamas Apolonas, yra antrasis pagal teksto ilgį. Hermiui dedikuotas ketvirtasis himnas, turintis net 580 eilučių, yra ilgiausias: nesunku pastebėti, kad pati viena ši giesmė sudaro daugiau nei ketvirtadalį (25,45 proc.) visos rinktinės apimties. Penktasis himnas, skirtas Afroditei, yra 320 eilučių ilgio.

Tad pirmieji penki himnai, priklausantys *pirmajai giesmių grupei*, sudaro 1935 eilutes – tai daugiau nei keturi penktadaliai (83,19 proc.) rinktinės apimties. Net jei, vaizdžiai tariant, laiko titanų „sudraskyto“ himno Dionisui liekanas priskirtume ne prie ilgųjų, o prie trumpųjų himnų, likę keturi ilgieji himnai (antrasis, trečiasis, ketvirtasis ir penktasis), mus pasiekę sveiki ar beveik sveiki, kartu yra 1914 eilučių apimties, taigi vis tiek sudaro daugiau nei keturis penktadalius (82,29 proc.) rinktinės ilgio.

Po penkių ilgųjų giesmių rikiuojama nedidelė trijų himnų grupė, sudaryta iš himno

Afroditei (*HH* 6; 21 eil.; galima pastebėti, kad *HH* 5, priklausantis ilgųjų himnų grupei, taip pat skirtas šiai meilės deivei, todėl abi giesmės Afroditei atsiduria greta), himno Dionisui (*HH* 7; 59 eil.) ir himno Arėjui (*HH* 8; 17 eil.). Himnai Afroditei ir Dionisui rikiuojami vienas po kito, matyt, dėl to, kad abu šie dievai yra *maniški*, siejami su *manija*, *maniškuoju šėlu* – dieviška pamišimo dovana: erotinis *šėlas* ir vyno sukeliamas *šėlas* yra dvi gana panašios ekstatinės būsenos. Himną Arėjui, kuris į šią giesmių grupę buvo įterptas vėliau, tikėtina, sukūrė Proklas, vėlyvojoje antikoje gyvenęs filosofas neoplatonikas (kaip kitas galimas šio himno autorius kai kurių tyrėjų įvardijamas Porfirijus). Galbūt rinktinės redaktoriai siekė, kad himnas Arėjui, atsidūręs netoli himno Afroditei, skaitytojui keltų aliuziją į šių dievų simpatiją vienas kitam ir komišką jų meilės nuotyki, tapusį mėgstama graikų mitų tema ir paliudytą Homero epe. Tad galime teigti, kad ši nedidelė himnų grupė, kurią sieja žaismingas emocinis fonas, meilės, ekstatinio šėlo ir erotinio nuotykių temos (nepaisant to, kad patys minėti himnai savo turiniu visiškai rimti ir solidūs), sudaro gana ryškų kontrastą ankstesnei ilgų, iškilmingų, turinio atžvilgiu labai svarių ir kartais net sakraliu baugumu alsuojančių himnų.

Taigi ši *antroji giesmių grupė*, jungianti šeštąjį, septintąjį ir aštuntąjį homerinius himnus, sudaro 97 eilutes (4,17 proc. viso rinktinės teksto apimties).

Trečiąją himnų grupę, į kurią sudėtos šešios labai trumpos giesmės, vienija adresato kriterijus – visi šie himnai skirti moteriškos lyties dievybėms: Artemidei (*HH* 9; 9 eil.), Afroditei (*HH* 10; 6 eil.), Atėnei (*HH* 11; 5 eil.), Herai (*HH* 12; 5 eil.), Demetrai (*HH* 13; 3 eil.) ir dievų

Motinai (*HH* 14; 6 eil.). Šiuose homeriniuose himnuose, kuriuos dėl jų trumpumo galima laikyti tikrosiomis epinėmis įžangomis, autentiškais, epiškai dar neišplėtais *prooimijais*, kaip ant delno matyti pagrindiniai struktūriniai prooimijo elementai. Tokius maksimaliai trumpus himnus, tikėtina, dar išlaikiusius pirmąją epiškai neišplėto prooimijo sąrangą, palyginami iš pradžių su vidutinio ilgumo, o vėliau ir su ilgiausiais himnais, galime susidaryti vaizdą, kaip – kokiais etapais ir kokius teksto elementus pridėdant – homeriniai himnai būdavo plečiami. Įvairaus ilgumo homerinių himnų analizė, regis, leistų daryti išvadą, kad pirminiai struktūriniai prooimijo griaučiai būdavo pamažu apauginami iš pradžių vaizdžiu, o dar vėliau – himnų apimtį vis labiau plečiant – ir naratyviųjų elementų „raumenimis“. Vis dėlto tai tik hipotezė, nes šis dalykas nėra iki galo aiškus. Nesunku argumentuoti, kad homerinio himno formavimosi procesas galėjo vykti ir priešinga – ilgesnio himno trumpinimo, o ne trumpesnio himno ilgini mo – kryptimi. Plačiau šį klausimą aptarsime ketvirtajame šio straipsnio skyriuje, kuriame pateiksime homerinių himnų klasifikaciją pagal jų teksto apimtį.

Minėtai itin trumpų giesmių grupei priklausanti tryliktąją himną, skirtą Demetrai, sudaro viso labo trys eilutės – šis homerinis himnas yra trumpiausias visoje rinktinėje. Pastarąjį kūrinį palyginę su ilgu antruoju homeriniu himnu, taip pat skirtu Demetrai¹⁵ ir priklausančiu ilgųjų naratyvo požįriui labai išplėtotų, himnų grupei, aiškiai matome, kad jų pradžia (pirmoji eilutė ir pirmasis antrosios eilutės žodis)

yra visiškai vienoda. Palygindami minėtus himnus taip pat galime susidaryti aiškų vaizdą, kokios sintaksinės priemonės pasitelkiamos, nuo pradinio kreipimosi į dievybę pereinant prie išplėto mitinio naratyvo, o giesmės pabaigoje – iš ilgos digresijos, kurią sudaro sudėtingas mitinis pasakojimas, vėl sugrįžtant į pradinį prooimijo kontekstą.

Šią trečiąją rinktinės giesmių, skirtų šlovinti deivėms, grupę, sudaro viso labo 34 eilutės (1,46 proc. rinktinės teksto apimties). Beje, toli gražu ne atsitiktinė aplinkybė, kad ši giesmių grupė baigiama himnu dievų Motinai, galingai ir kosminiu požįriui universaliai deivei, savo asmeniu „apibendrinančiai“ visą šioje himnų grupėje pasirodančių deivių galeriją, galbūt rodo rinktinės redaktorių siekį giesmės adresato plotmėje palikti subtilią nuorodą, svarbią kompozicijai iššifruoti: skaitytojas, priėjęs iki himno dievų Motinai, gali nesunkiai suvokti, kad paimta „aukšta“ universali gaida ir apibendrinantis tonas žymi rinktinės struktūrinės dalies pabaigą.

Toliau einančioje *ketvirtojoje himnų grupėje*, sudarytoje iš trijų kūrinų, sujungiamos giesmės, skirtos jau vyriškos lyties būtybėms, tačiau dar ne tikriesiems dievams, dievo prigimtį turintiems nuo gimimo, o sudieventiems herojams, kurie atliktais herojiškais žygdarbiais dievų malonės dėka savo įprastą žmogišką prigimtį pakeitė į dievišką: Herakliui liūtaširdžiui (*HH* 15; 9 eil.), Asklepijui (*HH* 16; 5 eil.) ir Dioskūrams (*HH* 17; 5 eil.). Stebėdami perėjimą nuo trečiosios himnų grupės, skirtos deivėms, prie ketvirtosios, kurioje šlovinami herojai, išvelgiame dvejopą kontrastą, svarbų kompozicinei rinktinės sąrangai išryškinti: viena vertus – kontrastą tarp moteriškos ir vyriškos lyties, o kita

¹⁵ Išsamią ilgojo himno Demetrai (*HH* 2) analizę žr.: Parker 1991 ir Richardson 1974.

vertus – kontrastą tarp dieviškos ir žmogiškos prigimties (arba – kontrastą tarp *prigimtinio* dieviškumo ir *įgyto* dieviškumo, dieviškumo *phusei* ir dieviškumo *thesei*).

Tai, kad ši giesmių grupė pabaigiama būtent himnu Dioskūrams, iš tiesų kosminį mastą įgijusiems ir antikoje su tam tikrais dangaus reiškiniais sietiems herojams, ypač garbintiems helenizmo epochoje, kai labai suaktyvėjo jūrinė prekyba ir atsirado poreikis orientuotis jūroje pagal žvaigždes bei prognozuoti orą remiantis meteorologiniais ženklais, galbūt parodo rinktinės redaktorių siekį apibendrinti šią himnų grupę universalesnę kosminę nuorodą slepiančiu kūrinium, kuris tokiu būdu tapo ir kompoziciniu riboženkliu. Be to, būtina pažymėti, kad kitu Dioskūrams skirtu himnu (*HH 33*) baigiama ir aštuntoji giesmių grupė (apie ją dar kalbėsime), o kartu ir visa homerinių himnų rinktinė, sutampanti su aštuntosios giesmių grupės pabaiga.

Ketvirtoji himnų grupė apimtimi rinktinėje yra mažiausia: ją sudaro tik 19 eilučių (0,82 proc. rinktinės teksto ilgio).

Penktojoje himnų grupėje sutelkti šeši neilgi himnai, skirti vyriškos lyties dievybėms: Hermiui (*HH 18*; 12 eil.), Panui (*HH 19*; 49 eil.), Hefaistui (*HH 20*; 8 eil.), Apolonui (*HH 21*; 5 eil.), Poseidonui (*HH 22*; 7 eil.) ir Dzeusui (*HH 23*; 4 eil.). Įdomi aplinkybė, kad ši giesmių grupė pradedama himnu Hermiui, gali būti traktuojama kaip *hermeneutinė* nuoroda, leidžianti skaitytojui suvokti, jog šioje rinktinės vietoje pradedama nauja himnų grupė. Sakytume, himną Hermiui rinktinės redaktoriai įteikia skaitytojui kaip *hermeneutinį* raktą kompozicinei minėtos rinktinės daliai sąrangai atrakinti. Neatsitiktinis dalykas ir tas, kad himnas Panui, Hermio sūnui, eina iš karto po himno Hermiui.

Penktoji himnų grupė aiškiai skyla perpus pagal šlovinamų dievų solidumo ir garbingumo laipsnį. Pradžioje gyrius išsakomas trims mažiau garbingiems dievams – Hermiui, Panui ir Hefaistui. Hermis, be abejo, yra dar palyginti labai šlovingas (nors ir ne visada garbingas) dievas, bet po jam skirtos giesmės pateikiamas himnas Panui, jau tikrai antrojo plano dievybei (nepaisant to, kad vėlyvojoje antikoje Panas garbintas kaip universali kosminė dievybė, savo varde slepianti nuorodą į Visatą, „viską“, (*to pan*), bei himnas šlubam ir, nepaisant nagingumo, daugeliu atžvilgių labai komiškam dievui Hefaistui. Himnas šlubam kalvystės dievui šioje grupėje gali būti suvokiamas kaip santykinis, kontekstinis *nadyras*, leidžiantis tiksliai nustatyti santykinį šlovinamos dievybės garbingumo laipsnį kitų, gerokai šlovingesnių, dievų garbinimo kontekste, o kartu – kaip kompozicinė „duobė“, žemiausias nusileidimo taškas dievų šlovingumą žyminčioje kreivėje, kurį praėjusi ši kreivė vėl pradeda sparčiai kilti.

Šios grupės pabaigoje rikiuojami himnai trims labai garbingiems dievams (jų šlovingumo bei kosminės reikšmės didėjimo tvarka) – Apolonui, Poseidonui ir Dzeusui. Nors dar būtų galima ginčytis, ar iš tikrųjų Poseidas yra garbingesnis dievas už Apoloną (mat pastarasis graikams buvo gerokai svarbesnis kulto ir kultūros požiūriu, tačiau Poseidas, šlovingasis Dzeuso brolis, buvo suvokiamas kaip valdantis trečdalį pasaulio, vidurinę kosmo dalį, ypač visą vandens stichiją), Dzeusas, be jokios abejonės, savo asmeniu įkūnija didžiausią dieviškojo šlovingumo ir garbės laipsnį. Nors Dzeusui skirtas himnas, kurį sudaro tik keturios eilutės, yra trumpiausias šioje himnų grupėje ir antras (po

neseniai aptarto himno Demetrai, *HH* 13) pagal trumpumą visoje homerinių himnų rinktinėje, minėtoje giesmėje, dievų Tėvą šlovinančioje *non multa, sed multum* stiliumi, dieviškojo šlovingumo kreivė pakyla iki *zenito*: šis aukščiausias pakilimo taškas, kurį pasiekus jau nėra kur kilti, yra kartu ir kompozicinis riboženklis, savitai žymintis šios himnų grupės pabaigą. Panašiai tiek dievų Motina savo kosminiu universalumu „apibendrina“ ir tobulai baigia dievių galeriją, mūsų regėtą trečiojoje himnų grupėje, tiek ir dieviškosios šlovės apogėjuje įsikūręs Dzeusas, už pačią dievų Motiną garbingesnis ir kosmiškai universalesnis dievas, „apibendrina“ vyriškų dievybių panteoną.

Penktosios grupės himnai sudaro 85 eilutes (3,65 proc. rinktinės teksto apimtį). Nesunku pastebėti, kad šiai grupei priklausantis 49 eilučių ilgumo himnas Panui (*HH* 19) yra ilgesnis už visus likusius penktosios grupės himnus, paimtus kartu. Himnas Panui, kaip ir antrojoje grupėje aptinkamas 59 eilučių himnas Dionisui (*HH* 7), visoje homerinių himnų rinktinėje yra unikalūs netipine teksto apimtimi: tarp 33 rinktinės giesmių tai vieninteliai vidutinio ilgumo himnai.

Šeštajai himnų grupei priklauso trys giesmės: himnas Hestijai (*HH* 24; 5 eil.), himnas Mūzoms ir Apolonui (*HH* 25; 7 eil.) bei himnas Dionisui (*HH* 26; 13 eil.). Namų židinio deivę Hestiją šlovinantis himnas, kuriuo pradedama šeštoji himnų grupė, rinktinėje eina iš karto po himno Dzeusui, kuriuo pabaigiama penktoji giesmių grupė. Tai, kad šie himnai rinktinėje atsidūrė greta, nėra atsitiktinumas, nes daugelyje graikų mitologijos tekstų Dzeusas ir Hestija figūruoja kartu¹⁶

¹⁶ Platono *Faidre* Sokrato lūpomis pasakojamame filosofiniame mite Hestija jos svarbos dievų bendruomenei požiūriu beveik prilyginama Dzeusui ir netie-

(beje, Dzeusas minimas ir Hestijai skirtoje himne, taigi *de facto* ši giesmė skirta abiem šiems dievams): suvokti dvasinę šių dievų giminystę galima pastebėjus, kad Hestija simbolizuoja sakralinį kiekvienos kultūriškai apvaldytos erdvės, antai namų, *centrą*, ji yra *centrinio* namų židinio deivė, o Dzeusas yra *centrinė* visos graikų mitologijos figūra ir dažnai suvokiamas kaip hierarchinis bei prasminis viso kosmo *centras*. Be to, Dzeusas tarp dievų yra *vyriausias* pagal rangą, jis pripažįstamas kaip svarbiausias ir garbingiausias dievas, o Hestija – tarp Olimpo dievų *vyriausia* pagal amžių: tarp savo tėvo Krono vaikų gimusi pirmoji, ji pirmoji ir buvo Krono praryta, o kai Dzeusas, kuriam dėl jo motinos Rėjos sumanumo pavyko išvengti savo brolių ir seserų lemties, vadavo prarytus Krono vaikus, Hestija buvo atryta paskutinė.

Tad nesunku pastebėti, kad jungtis tarp penktosios ir šeštosios grupės giesmių yra labai subtili, o perėjimas iš penktosios grupės į šeštąją – labai sklandus, leidžiantis išvengti minties šuolio. Dvidešimt penktąją himną, skirtą Mūzoms ir Apolonui, ir dvidešimt šeštąją giesmę, skirtą Dionisui, vienija visų šių dievybių sąsaja su kultūra bei kultivavimu (nesvarbu, ar kalbėtume apie grojimą kitara bei kitų aukštųjų menų kultivavimą, ar vynogienojaus sukultūrinimą bei vynininkystės meną), taip pat *manijos*, dieviškojo šėlo, tema ir poetinio įkvėpimo tema: juk vyno išgėręs žmogus

siogiai priešpriešinama Olimpo valdovui pagal *namų* : *išorės* skirtį. Mite teigiama, jog tuo metu, kai Dzeusas, palikęs dieviškąją buveinę, su dievų ir daimonų būriais keliauja dangumi, kitaip tariant, aktyviai veikia *išoriniame* pasaulyje, vienintelė Hestija pasilieka saugoti *namų* židinio (*Phaedr.* 246e – 247a).

atrodo taip, tarsi būtų apsėstas Mūzų¹⁷. Taigi matome, kad ši šeštoji himnų grupė adresato, o iš dalies ir turinio požiūriu labai panaši į antrąją himnų grupę, į kurią įtraukti himnai Afroditei, Dionisui ir Arėjui. Abiejose giesmių grupėse – antrojoje ir šeštojoje – yra po himną Dionisui, o vietoj antrojoje grupėje aptinkamo himno Afroditei, erotinio *šėlo* deivei, į šeštąją įtraukiamas himnas Mūzoms ir Apolonui – dievams, teikiantiems poetinį įkvėpimą ir sukeliantiems kūrybinį *šėlq*. Be to, himnas Mūzoms ir Apolonui tarp kitų rinktinės giesmių neišprasas tuo požiūriu, kad jo adresatas yra ne viena dievybė, o kelios, nors sąsaja tarp Mūzų ir Apolono, dažnai vadinamo Mūzų vedliu, *Mūsagetu*, šiaip yra daugiau nei akivaizdi. Du kiti rinktinės himnai, kurių adresatas dvigubas, yra abu skirti Dioskūrams – dviem sudievintiems herojams Kastorui ir Polideukui. Vienas iš Dioskūrams skirtų himnų priklauso ke-tvirtajai, mūsų jau aptartai, giesmių grupei (*HH* 17), o kitas himnas (*HH* 33) yra paskutinėje, aštuntojoje, giesmių grupėje, kurią dar apžvelgsime: šiuo himnu pabai-giama ne tik minėta giesmių grupė, bet ir visa homerinių himnų rinktinė.

Šeštosios giesmių grupės himnai sudaro 25 eilutes (1,07 proc. rinktinės teksto apimties).

Septintoji homerinių himnų grupė panaši į trečiąją tuo, kad joje vėl šlovinamos deivės: Artemidė (*HH* 27; 22 eil.), Atėnė (*HH* 28; 18 eil.), Hestija (*HH* 29; 14 eil.)

¹⁷ Apie Mūzų teikiamą poetinį įkvėpimą, senovėje laikytą mūziškuoju „apsėdimu“, žr.: Kardelis 2002, p. 174–182, ypač p. 179–182. Mūziškasis šėlas, *mania*, jo santykis su įgimtais poeto gabumais (*phusis*, *ingenium*) ir išsiugdyma poetine meistryste (*tekhne*, *ars*) buvo mėgstama antikos autorių tema – pradedant Demokritu bei Platonu ir baigiant Horacijumi bei anoniminiu retorikos teorijai skirtu traktatu *Apie pakylėtumą* autoriumi.

ir visų motina Gaja, arba Žemė (*HH* 30; 19 eil.). Nors ir neilgi, tarp kitų trumpųjų himnų jie išsiskiria tuo, kad yra gerokai labiau išplėtoti ir dėl to įdomesni. Himnas Artemidei eina iš karto po himno Dionisui, kuriuo pabaigiama šeštoji giesmių grupė. Turėdami galvoje, kad tarp vyriškų dievų Dionisas yra, švelniai tariant, gana netipiška dievybė, sakytume, šiek tiek „moteriškas“, „sumoteriškėjęs“ ar moteriškai glebus dievas, nesunkiai galime pastebėti, jog simetriškai asimetrišku būdu jis primena šiek tiek „vyrišką“, „suvyriškėjusią“, vyriškai karingą, taigi labiau vyrišku nei moterišku būdu pasižyminčią deivę Artemidę. Jau vien tai, kad Artemidė yra skaisti mergelė, nepavaldi jokiems erotinės meilės kerams ir besibodinti įprastomis moteriškomis priedermėmis, atskleidžia, kad ji, nors formaliai būdama moteriškos lyties dievybė, iš esmės yra genderiniu požiūriu neutrali, „nepažymėta“ socialinės lyties žyme, todėl, žvelgiant įprastu žmogišku žvilgsniu, asociali, laukinė, „nesukultūrinta“ būtybė. Akivaizdu, kad šią karingą deivę medžiotoją ir skaisčią mergelę Dionisas primena dar ir savo sąsajomis su laukine gamta bei laukiniais žvėrimis, o visų pirma – savo neprognozuojamu laukiniu būdu, kaprizingumu ir kerštingumu, pomėgiu žiauriai bausti visus, kurie jam drįsta stoti skersai kelio. Vis dėlto, nepaisant jo laukinio, „nesukultūrinto“ būdo, kuriuo Dionisas panašus į Artemidę, negalime ignoruoti akivaizdaus – nors ir paradoksalaus – fakto, jog Dionisas tuo pat metu yra ir *kultūros* skleidėjas, *sukultūrinto vynuogienojaus* dievas, išmokęs mirtinguosius auginti vynuoges ir patirti girtumo sukeliama ekstatinę būseną, *laukinę* savo prigimtimi, bet labai svarbią žmogiškajai *kultūrai* – būtent dievo įkvėptos poezijos

menui¹⁸. Įžvelgę dvasinę Dioniso ir Artemidės giminystę, įstengiame suprasti, kokia sklandi ir subtili yra šeštosios ir septintosios himnų grupių jungtis.

Be to, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad šią giesmių grupę vainikuoja himnas visų motinai Gajai (Žemei). Jau Hesiodo *Teogonijoje* matoma archajinė mitinio mąstymo tradicija, kuria remiantis Gaja laikoma visų dievų ir žmonių motina, taigi kosmiškai universalia deive, savo universalumu primenančia ne tik dievų Motiną, kuriai skirtu himnu baigiama trečioji giesmių grupė, bet net ir patį Dzeusą, kurį šlovinančia giesme pabaigiama penktoji himnų grupė. Beje, galima pastebėti, jog dievų Motina antikoje kartais net buvo tapatinama ar sinkretiškai siejama su Gaja, nors šiaip tai buvo atskira deivė, kilusi iš Mažosios Azijos. Tad visiškai natūralu, kad Gają šlovinantis himnas rinktinės redaktorių ir pasirinktas kaip septintosios giesmių grupės pabaigą žymintis riboženkliis: solidžia, didinga, kosmiškai universalia motinos Žemės figūra redaktoriai „apibendrina“ šioje himnų grupėje išrikiuotą deivių paveikslų galeriją.

Septintosios grupės himnai sudaro 73 eilutes (3,14 proc. rinktinės teksto).

Aštuntojoje, paskutinėje, giesmių gru-

¹⁸ Apie kai kurias antikoje įžvelgtas *natūros* (kuri, be kita ko, yra ir dionisiškojo „laukiniškumo“ šaltinis) ir *kultūros* sąsajas žr.: Kardelis 2011. Beje, paradoksa, jog Dioniso asmenyje susijungia nesuvaldomos, spontaniškos laukinės gamtos, kitaip tariant, pirmapradės *natūros*, gaivalas ir žemdirbiškos *kultūros* (konkrečiai – vinyininkystės) stichija, įmanoma bent iš dalies suvokti pastebėjus, kad *sukultūrintas* vynuogienojas teikia vyną, kurio sukeliamas girtumas, laikinai išvauduodamas iš kultūrinių konvencijų pančių, „sugrąžina“ žmogų į laukinės gamtos prieglobstį – ar pirmąkartę *prigimtine* būkle, artimą gyvūno būklei: vadinasi, susilieti su pirmaprade *natūros* stichija, iš naujo atrasti autentišką – *gamtinę* – savo *prigimtį* tampa įmanoma tik *kultūros* – būtent *sukultūrinto vynuogienojo, dionisiškosios vyno dovanos* – dėka.

pėje daiktan sujungti trys himnai: Helijui (*HH* 31; 19 eil.), Selėnei (*HH* 32; 20 eil.) ir Dioskūrams (*HH* 33; 19 eil.). Visos šios giesmės sudaro 58 eilutes, taigi 2,49 proc. rinktinės teksto. Akivaizdu, kad šias giesmes vienija turinio kriterijus: visi šie dievai ir herojai susiję su dangaus sfera – dangaus šviesuliais ir reiškiniiais. Helijas – saulės dievas, Selėnė – mėnulio deivė, o Dioskūrai antikoje dažniau buvo siejami ne su dviem ryškiomis kelrodėmis žvaigždėmis Dvynių žvaigždyne, bet su elektriniu švytėjimu, matomu per audrą laivų stiebų smaigaliuose (šis švytėjimas vėlesnėje kultūrinėje Europos tradicijoje buvo vadinamas šv. Elmo ugnimis): jūreiviai, pražūtingos audros metu pamatę keistu elektriniu spindesiu švytinčius savo laivų stiebų smaigalius, manydavo, jog tai stebuklingas, išsigelbėjimą pranašaujantis Dioskūrų – jūrininkų globėjų ir gelbėtojų – atskubėjimo pagalbon ženklas.

Vėl būtina atkreipti dėmesį į labai sklandžią, išradingai sukonstruotą septintosios ir aštuntosios giesmių grupių jungtį: himnas Gajai, kuris, kaip matėme, puikiai apibendrina deivių galeriją septintojoje giesmių grupėje, rinktinės redaktorių kartu pasitelkiamas ir kaip sklandus perėjimas, viena vertus, nuo žemės (Gajos) prie dangaus, o kita vertus (bendresne simboline prasme) – nuo „žmogiškai, pernelyg žmogiškai“ menkos antropomorfiškai vaizduojamų dievų bei herojų plotmės (kaip ji galbūt atrodė tradicinės graikų mitologijos dievais jau nelabai tikinčiam helenizmo ir vėlyvosios antikos laikų intelektualui) prie didingų kosminių plotmių.

Rinktinės redaktorių siekis apibendrinti, paimti aukštą universalizavimo gaidą kai kurių himnų grupių (antai trečiosios, ketvirtosios, penktosios ir septintosios)

pabaigoje, yra aiškiai regimas ir visos homerinių himnų rinktinės *pabaigoje, sutampančioje su visa aštuntąja giesmių grupe*, kurioje nuo žmogiškai trapių ir laikinų dalykų pereinama prie amžino dangaus.

Tad atidžiau pažvelgę į homerinių himnų rinktinę, iš pirmo žvilgsnio gana chaotiškose giesmių konsteliacijose aptinkame gražią, savita logika pasižyminčią tvarką.

Homerinių himnų pasiskirstymas pagal adresatą

Apžvelgę kompozicinę rinktinės struktūrą panagrinėsime homerinių himnų pasiskirstymą pagal adresatą.

Būtų naivu manyti, kad konkrečioms dievams ir herojams skirtų giesmių skaičius ir hegzametro eilučių tose giesmėse skaičius tiesiogiai priklauso nuo minėtų būtybių garbingumo laipsnio ir jų statuso senovės graikų panteone. Antai Olimpo valdovui Dzeusui rinktinėje skirtas vos vienas himnas (*HH* 23), kurį sudaro tik keturios eilutės. Nors daugybei dievų, tarp jų ir svarbių, homerinių himnų rinktinėje nėra skirta nė vieno kūrinio (pavyzdžiui, nėra atskiro Hadui skirto himno, nors jis minimas Demetrą šlovinančiame antrajame himne, kuriame pasakojama Korės pagrobimo istorija), tarp tų dievybių, kurios vis dėlto buvo pašlovinotos, šiose olimpinėse dievų varžybose dėl šlovės ir poetų dėmesio Dzeusui atitenka garbinga pirmoji vieta nuo galo – 0,17 proc. rinktinės teksto apimties, taigi kiek daugiau nei viena eilutė iš šešių šimtų. Kita vertus, rinktinėje atskiromis giesmėmis pašlovinotos kai kurios palyginti marginalios dievybės, net nepriklausančios Olimpo dievų būriui.

Tad kodėl homerinių himnų rinktinėje vieni dievai pašlovininti, o kiti ne? Kodėl

kai kurios iš pagarbintų dievybių pasižymi ryškiais charakteriais, išskyla kaip stiprios ir veiklios asmenybės, o kitos stokoja aiškiau įsimintino veido, atrodo lyg lūkuriujančios antrajame veiksmo plane, kažin kokiuose dievų teatro užkulisiuose? Prieš pamėgindami atsakyti į šiuos klausimus, pirmiausia apžvelgsime faktus, atkreipdami dėmesį į tai, kiek kokiems dievams skirta himnų ir juos sudarančių hegzametro eilučių.

Nė vienam dievui rinktinėje nėra skirti daugiau nei trys atskiri himnai, nors kai kurios dievybės, antai Apolonas, Hermis, Afroditė ir net Dzeusas, kuriam asmeniškai poetai pagailejo skirti daugiau nei vieną giesmę, dažnai minimos ir kitiems dievams skirtuose himnuose bei dalyvauja su tais dievais susijusiose mitinėse istorijose.

Dviem dievams, Dionisui ir Afroditei, rinktinėje skirta po tris asmeniškai adresuotas giesmes: Dionisui skirti pirmasis¹⁹, septintasis ir dvidešimt šeštasis himnai, kartu sudarantys 93 eilutes (4 proc. rinktinės teksto), o Afroditei – penktasis²⁰, šeštasis ir dešimtas himnai, kurių bendra apimtis – 320 eilučių (13,76 proc. rinktinės teksto).

Penkiems dievams skirta po du asmeniškai adresuotus himnus: Demetrui dedikuoti antrasis ir tryliktasis himnai, sudarantys 498 eilutes (21,41 proc. rinktinės apimties), Apolonui – trečiasis²¹ ir dvidešimt pirmasis, kurių bendra apimtis – 551 eilutė (23,69 proc. teksto), Hermiui – ketvirtasis²² ir aštuonioliktasis, sudarantys

¹⁹ Apie fragmentišku pavidalu išlikusį pirmąjį homerinių himnų, skirtą Dionisui, žr.: Merkelbach 1973.

²⁰ Afroditę šlovinančio penktojo homerinio himno analizę žr.: Walcot 1991.

²¹ Apie Apolonui skirtą trečiąjį homerinių himnų žr.: Miller 1986, West 1975.

²² Hermio išradingumą šlovinančiam ketvirtajam

592 eilutes (net 25,45 proc. teksto), Artemidei – devintasis ir dvidešimt septintasis himnai, kurių bendra apimtis sudaro 31 eilutę (1,33 proc. teksto), Atėnei – vienuoliktasis ir dvidešimt aštuntasis himnai, sudarantys 23 eilutes (0,99 proc. teksto), Dioskūrams – septynioliktasis ir trisdešimt trečiasis himnai, kurių bendra apimtis – 24 eilutės (1,03 proc. teksto), ir pagaliau Hestijai – dvidešimt ketvirtasis ir dvidešimt devintasis himnai, sudarantys 19 eilučių (0,82 proc. teksto).

Beje, dvidešimt penktasis homerinis himnas yra adresuojamas Mūzoms ir Apolonui: jei šį himną taip pat priskirtume prie Apolonui asmeniškai dedikuotų himnų (nepaisant to, kad jis nėra skirtas tik Apolonui), galėtume teigti, kad šiam dievui – kaip ir Dionisui bei Afroditei – taip pat skirti net trys himnai (tokiu atveju Apolonas būtų šlovinamas net 558 hegzometro eilutėmis, sudarančiomis 23,99 proc. rinktinės teksto, nes *HH* 25 yra septynių eilučių ilgumo, t. y. 0,3 proc. rinktinės teksto).

Hermis, nors jam asmeniškai dedikuotos tik dvi giesmės, yra, sakytume, absoliutus olimpinis čempionas pagal jam pašlovin-ti skirtų hegzometro eilučių skaičių – kaip minėjome, net 592, o tai daugiau nei ketvirtadalis viso homerinių himnų rinktinės teksto. Tačiau Apolonas šią Hermiui poetų suteiktą šlovę galėtų lengvai užginčyti teigdamas, kad Hermiui skirtame ilgiausiam rinktinės tekste (*HH* 4) jis, vyresnysis Hermio brolis, patyręs jaunėlio apgaule, yra vaizduojamas beveik taip pat ryškiai kaip ir pats Hermis. Ir iš tiesų – Apolonas,

užuot sporadiškai pasirodydamas pavieniuose karvių pagrobimo ir jų atgavimo istorijos epizoduose, beveik nuo pat giesmės pradžios aktyviai dalyvauja visuose aprašytuose mitiniuose įvykiuose, o jo meninis portretas, poeto sukurtas minėtame himne, yra ne mažiau reljefiškas nei paties Hermio. Taigi *de facto* ketvirtasis homerinis himnas yra skirtas abiem šiems dievams – Hermiui ir Apolonui, nors oficialiai dedikuotas tik Hermiui.

Apskritai būtina pabrėžti vieną svarbų dalyką: jei reikėtų įvardyti kurį nors vieną konkretų dievą, kuris homerinių himnų rinktinėje ne tik labiausiai šlovinamas, bet ir vaizduojamas kaip aktyviausiai veikiantis mitinėse istorijose ir dėl to dažniausiai minimas kitiems dievams skirtose giesmėse, kitaip tariant, jei reikėtų nurodyti dievą, kurio dievišką įtaką poetai suvokia kaip didžiausią, šis dievas, be jokios abejonės, būtų *toliašaudis* Apolonas: savo nematomomis dieviškos įtakos strėlėmis Apolonas įsiskverbia į beveik visų rinktinės giesmių audinį, sukurdamas pačią baugios šventybės, baugaus nematomo dievybės artumo aurą, kurią spinduliuoja šie himnai.

Visiems kitiems dievams ir herojams skirta po vieną himną: Arėjui – aštuntasis (17 eilučių, 0,73 proc. rinktinės teksto), Herai – dvyliktasis (5 eilutės, 0,21 proc. teksto), dievų Motinai – keturioliktasis (6 eilutės, 0,26 proc. teksto), Herakliui liūtaširdžiui – penkioliktasis (9 eilutės, 0,39 proc. teksto), Asklepijui – šešioliktasis (5 eilutės, 0,21 proc. teksto), Panui – devynioliktasis (49 eilutės, 2,11 proc. teksto), Hefaištui – dvidešimtas (8 eilutės, 0,34 proc. teksto), Poseidonui – dvidešimt antrasis (7 eilutės, 0,3 proc. teksto), Dzeusui – dvidešimt trečiasis (4 eilutės, 0,17 proc. teksto), Mūzoms ir Apolonui –

homeriniam himnui – ilgiausiam rinktinės tekstui – skirta itin daug tyrimų. Iš įdomiausių ir įžvalgiausių šiai temai skirtų darbų galima paminėti šiuos: Fernández Delgado 1990, Görgemanns 1976, Larson 1995, Scheinberg 1979.

dvidešimt penktasis (7 eilutės, 0,3 proc. teksto), visų motinai Gajai – trisdešimtas (19 eilučių, 0,82 proc. teksto), Helijui – trisdešimt pirmasis (19 eilučių, 0,82 proc. teksto) ir Selėnei – trisdešimt antrasis (20 eilučių, 0,86 proc. teksto).

Taigi himnų, kurių adresatai nesikartoja, yra trylika. Šioje giesmių grupėje aptinkame vieną labai retą atvejį (visoje homerinių himnų rinktinėje tokių atvejų yra tik du), kai adresatas yra ne kuri nors viena būtybė, dievas ar herojus, o giminingų ir dvasiškai artimų būtybių grupė: tai himnas Mūzoms ir Apolonui (jei tradiciškai laikome, kad Mūzų yra devynios, tada šis himnas adresuojamas dešimčiai dieviškųjų asmenų – Mūzoms, kurios yra seserys, Dzeuso ir Mnėmosinės dukros, ir dvasiškai joms artimam Apolonui, Mūzų vadovui).

Kitą panašų atvejį, kai adresatas yra daugiau nei viena būtybė, randame himnų, kurių adresatai kartojasi, grupėje: šiuo atveju tai sudievitų herojų pora, Dioskūrai Kastoras ir Polideukas, kuriems skirti du homeriniai himnai – septynioliktasis ir trisdešimt trečiasis.

Tačiau ir tie dievai bei herojai, kuriems skirta tik po vieną himną, yra pašlovinti toli gražu nevienodai (aišku, jei šlovinimo išsamumą – ar įkyrumą – tapatinsime su šlovinimo laipsniu). Tarp šių giesmių aiškiai išsiskiria himnai Arėjui (HH 8; 17 eilučių), visų motinai Gajai (HH 30; 19 eilučių), Helijui (HH 31; 19 eilučių), Selėnei (HH 32; 20 eilučių) ir ypač Panui (HH 19; 49 eilutės). Palyginti su didingais Olimpo dievais, ypač pačiu Olimpo valdovu, Hermio sūnus Panas tėra marginali antrojo plano dievybė, bet ją šlovinančių hegza metro eilučių himne Panui yra keturis su puse karto daugiau nei drauge paimtuose Dzeusui ir Poseidonui pašlovinti skirtuo-

se himnuose: kaip jau minėjome, Dzeusui visoje rinktinėje skirtos tik keturios eilutės (nors Olimpo valdovas palyginti aktyviai dalyvauja mitinėse istorijose, aprašytose kitiems dievams skirtuose himnuose), Poseidonas pašlovintas tik septyniomis eilutėmis (be to, kitose giesmėse jis minimas tik labai retai), o Hadas – kaip ir dera pagal vieną iš tradicinių jo vardo etimologijų²³ – homerinių himnų rinktinėje pasiliko, galime sakyti, *nematomas*: nors jis minimas Demetrai skirtame antrajame himne, Korės pagrobimo istorijoje, Hadui pašlovinti nėra skirta nė vieno himno, nė vienos hegza metro eilutės. Atrodytų, tai gana keista ir netikėta, nes būtent Dzeusas, Poseidonas ir Hadas buvo suvokiami kaip trys didieji dievai, pasidaliję pasaulį – dangų, žemę (kartu su jūromis) ir požemį – pagal įtakos sferas. Galėtume pamanyti, kad poetai nenorėjo ar net nedrįso dažnu Hado vardo minėjimu, juolab dedikacijose, rituališkai suteršti šventų savo eilių.

²³ Anot tradicinės etimologijos, kuria dažnai – eksplicitiškai ar implicitiškai – remiasi antikos autoriai, Hado vardą reikėtų aiškinti kaip sudarytą iš nuneigiamosios alfos (*alpha-privativum*) ir šaknies *v(e)id-*, kurią regime graikiško veiksmažodžio *horaō* „regiu, matau“ aoriste *eidon* „išvydau“, taip pat graikiškuose daiktavardžiuose *eidos* „vaizdas, pavidalas, rūšis, idėja“, *idea* „idėja, pavidalas“, lietuviškuose žodžiuose *veidas*, *vaizdas*, *išvydo*, lotyniškuose žodžiuose *videre*, *visus* ir t. t. Aliuzijos į Hado *nematomumą*, *neregimumą*, sakytume, *beveidiškumą*, daromos įvairiuose antikinės literatūros kontekstuose, pradedant mitologiniais (žr. homerinius himnus) ir baigiant filosofiniais (plg. Platono *Sokrato apologija*).

Vis dėlto dauguma šiuolaikinių lingvistų Hado vardą kildina iš *sam-v(e)id-* „susimatyti“ (plg. senovės indų *sam-vid-* „susirinkti, susitikti, pasimatyti“; šiami žodyje regimo priešdėlio *sam-* lietuviškasis atitikmuo yra priešdėlis *su-*). Tad remiantis minėta etimologija Hadą reikėtų suvokti tuo pat metu ir kaip *vieta*, *kurioje po mirties visi susitinka*, *susirenka* (arba yra *surenkami*), ir kaip *dievą, kuris visus surenka, praryja*. Plačiau apie mėginimus etimologizuoti Hado vardą žr.: Frisk 1972–1973, Bd. I, S. 33–34, s. v. *Haidēs*.

Tad pagaliau galime grįžti prie klausimo, kodėl homeriniuose himnuose vieni dievai vaizduojami ryškiai, o kiti – gerokai blankiau, kodėl vienos dievybės šlovinamos dažnai net trijuose himnuose, o kitos nesulaukia jokio poetų dėmesio.

Atsakant į šį klausimą visų pirma būtina suvokti, kad homeriniai himnai toli gražu nėra paprasti poetiniai tekstai, skirti maloniai pasiskaityti. Tai sakralūs kūriniai, labai glaudžiai susiję su religinio kulto praktikomis, tekstai, kurių semantika negali būti suvokiama be pragmatinio konteksto. Natūralu, kad himnuose gerokai dažniau ir pamaldžiau šlovinami būtent tie dievai ir deivės, kuriems himnų kūrimo laikais buvo teikiamas išplėtotas, su didele simboline dievybių galia, prestižu ir įtaka susijęs kultas. Tiek Apolonas, tiek Demetra, tiek Afroditė turėjo labai prestižinius kulto centrus, kuriuose jie buvo iškilmingai garbinami, o jų kultinis garbinimas, be jokios abejonės, visada turėjo ir žodinį (o vėliau ir fiksuotą tekstinį) aspektą. Delfuose, Delo saloje, Klare ir daugybėje kitų kulto vietų garbintas Apolonas graikams buvo virtęs tiesiog nacionaliniu, *panheleniniu* dievu, neabejotinai graikiškiausiu iš visų helėnų dievų, geriausiai išreiškiančiu graikybės ir visos helėnų civilizacijos esmę. Demetros ir Dioniso garbei buvo švenčiamos misterijos, sutraukdavusios mistus iš viso graikų pasaulio. Demetrai skirtame antrajame homeriniame himne būtent ir aprašytos mitinės Eleusino misterijų ištakos.

Kita vertus, tokiems iš tiesų *kosminiams* dievams, kaip antai Dzeusui, Poseidonui ir ypač Hadui, taip pat į pastaruosius panašioms dievybėms niekada nebuvo teikiamas toks išplėtotas kultas, kaip, tarkime, Apolonui, jie niekada nebuvo garbinami taip iškilmingai, nors su kai kurių iš

jų vardais ir buvo siejami konkretūs kulto centrai (antai Dzeuso pranašavietė Dodonėje). Matyt, senovės žmogui atrodė, kad visur esančių kosminių dievų įtaka yra pasisklidusi po visą pasaulį vienodai, dieviškoji šventybės energija visur pasiskirsčiusi tolygiai, bet niekur nėra jaučiama labai intensyviai, o štai kitų, sakytume, lokalesnio veikimo dievų įtaka buvo jaučiama kaip labiau koncentruota, sakraliai intensyvesnė, patiriama konkrečiose geografiškai apibrėžtose vietose, vėliau ir paverstose kulto centrais.

Įdomu ir tai, kad, nors Hermiui niekada nebuvo teikiamas iškilmingas ir išplėtotas kultas, šiam dievui skirtas ilgojo himno (*HH* 4) įtraukimą į rinktinę bent iš dalies galima aiškinti tuo, kad minėtoje giesmėje aptinkamas religinio kulto požūrių įdomus epizodas, kuriame pasakojama apie papjauto gyvulio mėsos dalijimą į dvylika dalių: čia išvelgiame mitinę istoriją, kurioje nurodoma į aukojimo *precedentą*, laikų pradžioje dievybės atliktą *archetipinį aukojimą*, taigi randame istoriją, kuri turėjo aiškią etiologinę prasmę, nes šiame mitiniame epizode atskleidžiama, kaip atsirado kultinė į dvylika dalių padalyto gyvulio aukojimo dvylikai Olimpo dievų praktika²⁴.

Homerinių himnų rinktinėje didelio dėmesio sulaukia ir tie dievai, kurie vie-

²⁴ Pindaras, dešimtojoje olimpinėje odėje (*Ol.* 10. 48) minėdamas Olimpinų žaidynių įkūrėją Heraklį, teigia šį herojų pagerbus Alfėjo tėkmę dvylika valdančiųjų dievų, šitaip darydamas aliuziją į Heraklio prie Alfėjo upės atliktus aukojimus dvylikai Olimpo dievų. Beje, vienas iš šešių minėtoje vietoje stovėjusių aukurų buvo skirtas Apolonui ir Hermiui, taigi buvo bendras jiems abiem (kiekvienas iš kitų penkių aukurų taip pat skirtas atitinkamai dievų porai). Hermio įsteigtas aukojimo dvylikai Olimpo dievų precedentas atskleidžia šį dievą kaip kultūrinį herojų. Anot Walterio Burkerto (Burkert 2004 (1985), p. 157), savo transgresišku elgesiu, drąsa, įžūliu tabu laužymu ir žmonėms naudingų kultūrinių naujovių diegimu Hermis labai panašus į Prometėją.

naip ar kitaip susiję su poetiniu įkvėpimu ir įvairiomis ekstatinėmis būsenomis, tuo, ką įvardytume kaip įvairius *manijos*, dieviškojo *šėlo*, pavidalus. Šie dievai – tai ir vėl Apolonas, Mūzos, Dionisas, Afroditė. Dažnai tai tie patys dievai, kuriems buvo teikiamas labai išplėtotas ir iškilmingas kultas: antgamtinė dievų įtaka, pasireiškianti dieviškuoju pašėlimu, stipriausiai būdavo patiriama misterijų metu ir jaučiama konkrečiose, ilgainiui žinomais kulto centrais virtusiose geografinėse vietovėse, spinduliuojančiose centruotą šventybės energiją.

Akivaizdu, kad dėl Apolono malonės ir Mūzų apsėdimo kylantis poetinis įkvėpimas, taip pat vyno sukeliamas dionisiškasis šėlas, pagaliau Afroditės kerų sukeliamas erotinis pašėlimas, kartu su visomis kitomis ekstatinėmis dieviškosios manijos būsenomis paaštrinantis šventybės slėpinio potyrį ir pagilinantys egzistencinį kosmo paslapties išgyvenimą, homerinius himnus kūrusiems poetams buvo labai svarbūs tiek dėl pačios jų asmenybės prigimties, tiek dėl himnų žanro, tiesiogiai susijusio su šventais dalykais, pobūdžio. Būtent poetų, dievybės *įkvėptų* šio ir ano pasaulio regėtojų, ir kitų ekstatikų, o ne šiaip paprastų, rutinoje paskendusių žmonių preferencijos ir atsispindi homerinių himnų turinyje, antraštėse ir dedikacijose.

Iš kosminių dievų homeriniuose himnuose dažniau šlovinami ne tie, kurių – kaip antai Dzeuso – universali nematoma galia tolygiai pasklidusi visoje kosmo erdvėje, nors niekur nėra pernelyg stipriai centruota (aišku, jei nekreipsime dėmesio į žaibo fenomeną), o būtent konkrečiais pavidalais pasirodantys *jusliškai regimi dievai* – aiškiai lokalizuojamos, intensyviai patiriamos, estetiškai įtaigios

dieviškos ar sudievinotos būtybės: tai visų motina Gaja (motina Žemė), Helijas (saulė), Selėnė (mėnulis), Dioskūrai (su dviem kelrodėmis žvaigždėmis ir tam tikrais meteorologiniais reiškiniais siejami herojai).

Net giesmė karo dievui Arėjui iš homerinių himnų rinktinę iš gerokai vėlesnio Proklo himnų rinkinio atkeliavo ne dėl kažin kokio himnų redaktoriams būdingo polinkio garbinti karą, o būtent dėl to, kad Arėjas šioje giesmėje suvokiamas veikiau kaip kosminė dievybė, Arėjo (Marso) planetos dievas: aštuntajame homeriniame himne vaizduojamas Arėjas atrodo tartum koks nors nežinomas *taikos* dievas, visiškai nepanašus iš ankstesnį savo avatarą – iracionalų, kvailai impulsyvų, kraujo ištroškusį tradicinės graikų mitologijos dievą. Arėjo vaizdavimo šiame himne neįprastumas ir paskatino tyrėjus iškelti hipotezę apie gerokai vėlesnį šios giesmės sukūrimo metą.

Astronomijos ir meteorologijos sritims priklausančius dievus šlovinančios giesmės visai homerinių himnų rinkinei, ypač jos pabaigai, suteikia didingą kosminį matmenį, leidžia himnų skaitytojui patirti vienovės su visu pasauliu, kuriame gyvena žmonės, herojai ir dievai, pojūtį.

Formalioji tipinė paskirų homerinių himnų struktūra: penkios giesmių grupės pagal teksto apimtį

Aptarę kompozicinę visos homerinių himnų rinktinės struktūrą ir giesmių pasiskirstymą pagal adresatą, dabar glaustai apibūdinsime paskirų himnų sandaros ypatybes²⁵. Himnų sandara, jos sudėtingumo

²⁵ Šiame skyriuje pateikiame savąją homerinių himnų klasifikaciją, sudarytą atsizvelgiant į himnų struktūros sudėtingumo priklausomybę nuo himnų teksto apimties. Tarp kitų tyrimų, kuriuose analizuojama homerinių himnų sandara ir mėginama juos klasifikuoti apimties

laipsnis labai priklauso nuo giesmių ilgio: akivaizdu, kad juo ilgesnė giesmė, juo sudėtingesnė jos vidaus sandara.

Homerinių himnų ilgis varijuoja labai plačiai – nuo trijų eilučių (*HH* 13) iki 580 eilučių (*HH* 4): ilgiausia giesmė beveik du šimtus kartų ilgesnė už trumpiausią. Pagal teksto apimtį himnus suskirstysime į penkias grupes.

Pirmajai grupei priklauso *miniatiūriniai himnai*. Ją sudaro giesmės, kurių ilgis – nuo trijų iki penkių eilučių. Rinktinėje tokių himnų yra aštuoni: *HH* 11 (5 eil.), *HH* 12 (5 eil.), *HH* 13 (3 eil.), *HH* 16 (5 eil.) *HH* 17 (5 eil.), *HH* 21 (5 eil.), *HH* 23 (4 eil.) ir *HH* 24 (5 eil.). Šios himninės miniatiūros atrodo lyg iškaltos akmenyje – tai tartum epinės kamėjos, kurių lapidariniuose įrašuose poetas vos spėja su dievybe pasisveikinti, tarti jai keletą šlovinimo žodžių, pažerti vieną kitą epitetą, nusakantį dievybės būdą, pomėgius ir galią, – ir tuoj pat atsiveikinti, kartais dar paprašydamas užtarimo ir nepamiršdamas pasakyti, kad jau pereina prie kitos – be abejo, gerokai ilgesnės – giesmės. Nesunku pastebėti, kad šioje grupėje daugiausia yra giesmių, kurias sudaro penkios hegzometro eilutės (tarp aštuonių himnų tokių yra net šeši, taigi trys ketvirtadaliai): matyt, rapsodų praktikoje penkių eilučių apimtis pamažu nusistovėjo kaip optimali miniatiūrinio dydžio prooimijui. Tarp 33 rinktinės giesmių aštuoni miniatiūriniai himnai pagal tekstų skaičių sudaro beveik ketvirtadalį (24,24 proc.), o skaičiuojant pagal eilučių

bei struktūros požiūriu, ypač verta paminėti autoritetinę, jau tapusį klasika Richardo Janko straipsnį (Janko 1981). Nors mūsų tyrimas iš esmės patvirtina daugelį minėto autoriaus išvadų, savo analizėje atkreipiame dėmesį ir į kai kurius kitus homerinių himnų struktūros aspektus bei išryškiname papildomus niuansus, kurie nėra akcentuojami Janko tyrime.

skaičių – viso labo 1,59 proc. (37 eilutes iš 2326, esančių visoje rinktinėje).

Tad ištyrę pirmajai grupei priklausančias giesmes galime daryti išvadą, kad *skiriamasis miniatiūrinių himnų struktūros bruožas – tai radikalus struktūrinis minimalizmas, minimalistinis apsiribojimas struktūriniais prooimijo (himninės žangos) griaučiais*.

Šia proga verta pažymėti, kad kai kurie mažesnės apimties himnai atrodo kaip ištraukos iš tiems patiems dievams ar herojams skirtų ilgesnių giesmių, taip pat įtrauktų į homerinių himnų rinktinę: jie skamba kaip, sakytume, trumpesnės atitinkamų ilgesnių kūrinių versijos. Antai trumputis Demetrai skirtas tryliktasis himnas yra beveik visiškai tiksli ilgo antrojo himno, taip pat dedikuoto šiai deivei, ištrauka: pirmosios dvi abiejų kūrinių eilutės apytiksliai atitinka viena kitą, be to, antroji tryliktojo himno eilutė labai panaši į 493-ąją antrojo himno eilutę. Dioskūrams skirtas septynioliktasis himnas atrodo kaip minėtus herojus šlovinančio ilgesniojo trisdešimt trečiojo himno ištrauka: abiejų šių kūrinių atkarpos nuo antrosios iki penktosios eilutės yra beveik identiškos. Hermiui skirtą aštuonioliktąjį himną galime skaityti kaip ilgo ketvirtojo himno, taip pat dedikuoto šiam dievui, fragmentą: šių kūrinių atkarpos nuo antrosios iki devintosios eilutės beveik nesiskiria. Be to, dvidešimt penktasis homerinis himnas atrodo kaip Hesiodo *Teogonijos* ištrauka: šio himno eil. 2–5 apytiksliai atitinka *Teogonijos* eil. 94–97²⁶. Tiesa, dabar jau negalime kiekvienu konkrečiu atveju tiksliai atsakyti į klausimą, ar trumpesnis himnas yra sutrumpinta atitinkamo ilgesnio

²⁶ West 2003, p. 4–5, ypač p. 5, n. 3.

himno versija, primenanti didelio kūrinio santrauką, kurioje pirminis giesmės pavidas redukuotas iki struktūrinių prooimijo griaučių, ar, atvirkščiai, ilgesnis himnas – išplėtota trumpesnio himno versija. Nors mums, šiuolaikiniams homerinių himnų skaitytojams, trumpesnieji himnai atrodo kaip trumpesnės ilgesniųjų versijos (dėl to natūraliai peršasi išvada, kad ilgesnieji himnai buvę sukurti anksčiau), vis dėlto, kaip teisingai pažymi Michaelas Cruddenas, aptardamas Demetrai skirtų trumpojo tryliktojo ir ilgojo antrojo himnų santykinio pirmumo klausimą, ilgesniojo kūrinio chronologinis pirmumas dažniausiai negali būti griežtai įrodytas, tačiau abi – tiek trumpesnioji, tiek ilgesnioji – himno versijos galėjo būti išvestinės iš jų abiejų atžvilgiu dar ankstesnio žodinio ar tekstinio šaltinio arba būti sukurtos maždaug tuo pat metu to paties autoriaus ir atliekamos skirtingomis progomis, kai pačios šventinio įvykio aplinkybės nulemdavo, kuris iš skirtingos apimties variantų būdavo pasirenkamas giedoti²⁷.

Antrajai grupei priklauso labai trumpi himnai, kurių ilgis – nuo šešių iki devynių eilučių. Šią grupę sudaro septynios giesmės, tik šiek tiek ilgesnės už miniatiūrinės: *HH* 9 (9 eil.), *HH* 10 (6 eil.), *HH* 14 (6 eil.), *HH* 15 (9 eil.), *HH* 20 (8 eil.), *HH* 22 (7 eil.) ir *HH* 25 (7 eil.). Nors šie himnai tik keletu eilučių ilgesni už pirmosios grupės giesmes, juos išskirti į atskirą grupę verta dėl to, kad net ir dvi, trys ar keturios eilutės, papildomai pridėtos prie struktūrinius prooimijo griaučius formuojančių įžanginės ir baigiamosios himno dalių (kuriose su dievybe iš esmės tik pasisveikinama bei atsisveikinama ir tarp kurių minia-

tiūriniuose himnuose įterpiamos apytikriai tik dvi nelabai informatyvios ir dažnai labai standartinės, vien iš epinių formulių nuaustos eilutės), lemia esminį kokybinį šuolį turinio plotmėje, leisdamas nubrėžti bent brūkšninę minties ar vaizdo trajektoriją bei įstengdamos net ir minimalistinėmis priemonėmis sukurti atpažįstamą, nebanalų kūrinio veidą, taigi suteikdamos himnui gyvumo ir intrigos, sakytume, visiškai kitokią skambėjimą. Skaitančiajam šios grupės homerinius himnus nekyla jokių abejonių, kad jie priklauso jau nelyginant visiškai kitai meninio raiškumo ir įtaigumo kategorijai. Šios grupės kūriniai pagal teksto ilgį yra pasiskirstę gana tolygiai: po du himnus yra šešių, septynių ir devynių eilučių ilgio ir vienas – aštuonių eilučių. Tarp 33 rinktinės giesmių šie septyni labai trumpi himnai pagal tekstų skaičių sudaro kiek daugiau nei penktadalį (21,21 proc.), o pagal eilučių skaičių – 2,24 proc. viso rinktinės teksto (52 eilutes iš 2326).

Išnagrinėję antrajai grupei priklausančias giesmes galime daryti išvadą, kad *skiriamasis labai trumpų homerinių himnų struktūros bruožas – minimalistinės prooimijo struktūros išplėtimas tam tikra brūkšnine minties ar vaizdo trajektorija, poeto brėžiama centrinėje prooimijo dalyje*.

Trečiajai grupei priklauso trumpieji himnai, kurių ilgis – nuo vienuolikos iki dvidešimt dviejų eilučių. Šioje grupėje yra dvylika kūrinų: *HH* 1 (21 eil.), *HH* 6 (21 eil.), *HH* 8 (17 eil.), *HH* 18 (12 eil.), *HH* 26 (13 eil.), *HH* 27 (22 eil.), *HH* 28 (18 eil.), *HH* 29 (14 eil.), *HH* 30 (19 eil.), *HH* 31 (19 eil.), *HH* 32 (20 eil.) ir *HH* 33 (19 eil.). Dionisui skirtas pirmasis homerinis himnas, kurio išliko tik fragmentai (matyt, mažiau nei dešimtadalis), kadaise priklausė ilgųjų giesmių grupei, todėl prie

²⁷ Crudden 2008 (2001), p. 140.

trumpųjų himnų jį dabar priskiriame vien formaliai, atsižvelgdami tik į išsaugoto teksto apimtį. Minėtą himną analizuojant turinio požiūriu, ypač atsižvelgiant į naratyvo savybes, aiškiai matyti, kad ši giesmė artimesnė ilgiesiems himnams.

Skiriamasis trečiajai grupei priklausančių kūrinių struktūros bruožas – vidurinėje prooimijo struktūros dalyje įterptas ryškus meninis vaizdas, kartais papildytas minimaliais naratyvo elementais ar tik vos atpažįstamomis naratyvo užuomazgomis. Meninis vaizdas šios grupės himnuose kuriamas kaip išpūdinga panorama, atskleidžianti dievo, kuriam skirtas kūrinys, veiklos kontekstą: dievybė vaizduojama kaip aktyviai dirbanti, besiilsinti ar pramogaujanti laukinės gamtos prieglobstyje, o kartais – kaip keliaujanti iš vienos (dažniausiai šventos) vietos į kitą, aplankanti dieviškuosius savo giminaičius ar pagerbianti viešnage žmonių miestus.

Kurdami meninį vaizdą poetai dažniausiai pasitelkia regą – aštriausią juslę, ryškiausiai atveriančią pasaulio ir dievų grožį, tačiau remiasi ir kitais juslių registras, ypač klausa ir uosle. Didingas, o kartais ir šiurpus, šventą siaubą keliantis dievų grožis perteikiamas nuorodomis į tobulas dieviško kūno formas, eisenos grakštumą ir lengvumą, judėjimo greitį, drabužių ir papuošalų spalvas bei spindesį. Bendroji dievų vaizdavimo pasitelkiant optinį registrą vieta – nežemiškai ryškus, šventą siaubą keliančio *dievų žerėjimo*²⁸, ypač

netikėtos dievų epifanijos mirtingiesiems epizoduose, kuriuose anksčiau neatpažinti dievai staiga atskleidžia žmonėms savo tapatybę, aprašymai.

Daugelis dievų himnuose vaizduojami ir kaip gana *triukšmingi* (triukšmą kartais kelia jie patys, kartais gausi jų palyda – dievybės triukšmingumas, viena vertus, reiškia jos aktyvumą, veržlumą, spontaniškus dieviškos galios proveržius, nenykstančią, amžinai jaunatvišką dvasinę ir fizinę jėgą, o kita vertus, metaforos ir simbolio plotmėje, – dievybės *garsumą* jos *žinomumo*, *garbės* ir *šlovės* požiūriu.

Be to, dievai dažnai vaizduojami kaip *labai gardžiai kvepiantys*, sakytume, skleidžiantys dievišką ambrozijos ir nektaro, kuriais maitinasi, kvapą. Gardus dievybių skleidžiamas kvapas archajinėje poezijoje minimas ne dėl kokio nors prasto senovės poetų skonio, tarkime, polinkio į pigų sentimentalumą ar manieringumą, o siekiant atskleisti skirtumą, net neperžengiamą prarają tarp dievo ir žmogaus ontologinio statuso. Trapų ir be paliovos nykstantį žmogaus kūną senovės graikai įsivaizdavo kaip iš prigimties *smirdintį*, tad obsesija virtusį jų įprotį nuolat teptis kvapniaisiais aliejais įmanoma bent iš dalies paaiškinti atkreipiant dėmesį ne tik į sausą, odą džiovinantį Graikijos orą, bet ir į minėtą žmogaus kūno traktuotę. Net pats kūną reiškiantis graikiškas žodis *sōma*, remiantis viena etimologija²⁹, galbūt reiškė

²⁸ Šventą siaubą keliantis dievų žerėjimas ypač dažnai minimas Mesopotamijos poetinėje tradicijoje – šumerų ir akadų (asirų-babiloniečių) kūriniuose. Akadų kalboje bausis dievų žerėjimas nusakomas net atskirais žodžiais, virtusiais techniniais religijos terminais: *melammu*, *namrīrū*, *namurratu*, *rašubbatu*, *šalummatu*. Plačiau apie tai žr.: West 1997, p. 113–114; Kardelis 2002, p. 168, n. 12, p. 187, n. 51. Išsamiai minėtų aka-

diškų terminų semantiniai atspalviai aprašyti Čikagos universitete kone visą šimtmetį rengtame ir visiškai neseniai baigtame leisti monumentaliam daigiatomiame *Asirų kalbos žodyne* (*The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*). Apie paraleles tarp graikų archajinių tekstų – ypač homerinių himnų bei Hesiodo poemų – ir senovės Artimųjų Rytų tekstų žr.: Penglase 1994, West 1997.

²⁹ Frisk 1972–1973, Bd. II, S. 842–843, s. v. *sōma*.

*puvėsį, pūvančios ar supuvusios medžia-
gos gniutulą* (plg. rekonstruojamą pirminę
šio žodžio formą *sōp-ma* ir veiksmožodį
sēp-ō „pūdu“, *sēp-omai* „pūvu“, lengvai
atpažįstamus tarptautiniuose žodžiuose
septinis, a-septinis, anti-septinis ir pan.).
Įdomu ir tai, jog dievai vaizduojami ne tik
kaip patys gardžiai kvepiantys, bet ir kaip
turintys labai jautrią uoslę bei nuolat be-
sigundantys gardžiomis kvaptimis, antai
deginamųjų aukų dūmais, ypač keamos ir
deginamos mėsos kvapu.

Tiesa, būtina pripažinti, kad meniniai
vaizdai yra gerokai ryškesni dar ilgesniuose
– vidutinės apimties ir ilguosiuose –
himnuose, tačiau būtent *trumpuosiuose
himnuose meninis vaizdas yra skiriamasis
struktūrinis jų elementas*: vidutinio ilgumo
himnuose jau kur kas labiau yra išplėtotas
naratyvas (galėtume pasakyti, kad juose
pasiekama meninio vaizdo ir mitinio na-
ratyvo pusiausvyra, tam tikras meninis jų
paritetas), o ilguosiuose himnuose mitinis
naratyvas, kuris yra skiriamasis šios gru-
pės giesmių bruožas, jau aiškiai dominuoja
vaizdo atžvilgiu.

Trumpųjų himnų grupės viduje kūri-
niai pagal teksto apimtį yra pasiskirstę taip
pat palyginti tolygiai: trys himnai yra de-
vyniolikos eilučių, du – dvidešimt vienos
eilutės (pastarasis skaičius, beje, nėra labai
iškalbingas, nes viena iš giesmių, turinti
tokį eilučių skaičių, yra himnas Dionisui,
HH 1, kurio mus pasiekusi apimtis nėra
nulemta poeto sumanymo) ir po vieną
himną – dvylikos, trylikos, keturiolikos,
septyniolikos, aštuoniolikos, dvidešimties
ir dvidešimt dviejų eilučių ilgio. Tarp 33
rinktinės kūriniių 12 trumpųjų himnų pagal
tekstų skaičių sudaro daugiau nei trečdalį
(36,36 proc.), o pagal hegzametro eilučių
skaičių – 9,24 proc. viso rinktinės teksto
(215 eilučių iš 2326). Beje, jei Dionisui

skirtą pirmąjį homerinį himną priskirtu-
me ne trumpųjų, o ilgųjų giesmių grupei,
trumpųjų himnų tokiu atveju turėtume
11: tada pagal tekstų skaičių jie sudarytų
33,33 proc. rinktinės himnų, taigi lygiai
trečdalį, o skaičiuojant pagal eilutes –
8,34 proc. rinktinės teksto (194 eilutes iš
2326).

Ketvirtajai grupei priklauso *vidutinio
ilgumo himnai*. Šią unikalią grupę suda-
ro tik du himnai: *HH 7* (59 eil.) ir *HH 19*
(49 eil.). Abi giesmės labai aiškiai išsiskir-
ria kaip atskira kūriniių grupė, nes trum-
puosius himnus nuo vidutinio ilgumo
hmnų skiriančiame eilučių skaičiaus ruo-
že tarp 22 eilučių (tai didžiausia trumpojo
himno apimtis) ir 49 eilučių (tai trumpes-
niojo iš vidutinio ilgumo himnų apimtis),
taip pat vidutinio ilgumo himnus nuo
ilgųjų himnų skiriančiame eilučių skai-
čiaus ruože tarp 59 eilučių (tai ilgesniojo
iš vidutinio ilgumo himnų apimtis) ir 293
eilučių (tai trumpiausiojo iš ilgųjų himnų
apimtis) neaptinkame nė vieno kūrinio. Ši
aplinkybė rodo, kad nuo trumpųjų himnų
prie vidutinio ilgumo himnų, o vėliau nuo
pastarųjų prie ilgųjų himnų pereinama ryš-
kais „kvantiniais“ šuoliais. Toks šuoliš-
kumas toli gražu nėra vien formalus – jis
aiškiai susijęs su konkrečiais turinio ir me-
ninės raiškos pokyčiais. Skirtame Dionisui
(*HH 7*) 59 eilučių himne jau aptinkame
gana išplėtotą naratyvą, tačiau ši giesmė
pasižymi ir labai ryškiais, beveik siurea-
listiniais meniniais vaizdais. Nepaisant to,
kad 49 eilučių ilgumo himnas Panui (*HH*
19) taip įdomiai išplėtoto naratyvo neturi
(nors šiaip naratyvūs elementai jame aki-
vaizdūs), minėtoje giesmėje pati kūrinio
dalis, kurioje aptinkame meninį vaizdą,
įgyja sudėtingą dinaminę struktūrą: iš tiesų
čia regime daugiau nei vieną vaizdą – net
tam tikrą vaizdų kaleidoskopą.

Nors rinktinėje randame tik du vidutinio ilgumo himnų pavyzdžius, juos ištyrę galime daryti išvadą, kad *skiriamieji vidutinio ilgumo homerinių himnų struktūros bruožai – tai meninis vaizdas, jau pasižymintis tam tikrais dinaminiais besiformuojančio mitinio naratyvo elementais ir atskleidžiantis meninio vaizdo peraugimo į mitinį naratyvą tendenciją bei poeto troškimą pasiekti harmoningą vaizdžių ir naratyviųjų giesmės elementų pusiausvyrą.*

Tarp rinktinės giesmių vidutinio ilgumo himnai pagal tekstų skaičių sudaro 6,06 proc., o pagal hegzometro eilučių skaičių – 4,64 proc. viso rinktinės teksto (108 eilutes tarp 2326). Panaši procentinė dalis, gaunama abiem skaičiavimo atvejais – skaičiuojant tiek pagal tekstų skaičių, tiek pagal hegzometro eilučių skaičių, būtent ir parodo, kad šie du himnai, *HH 7* ir *HH 19*, iš tiesų priklauso vidurio grupei.

Penktajai grupei priklauso *ilgieji himnai*. Ją sudaro keturios giesmės: *HH 2* (495 eil.), *HH 3* (546 eil.), *HH 4* (580 eil.) ir *HH 5* (293 eil.). Kaip jau minėjome, *akivaizdus skiriamasis ilgųjų homerinių himnų struktūros bruožas – labai išplėtotas naratyvas*: būtent šiuo požiūriu – ne tik pagal formalią teksto apimtį – ilgieji homeriniai himnai primena didžiųjų Homero epų giesmes. Kai kuriuose iš ilgųjų himnų galima rasti net kelias naratyvines linijas, o antai himnas Apolonui (*HH 3*) apskritai yra dviejų mažesnės apimties himnų, Delo himno ir Pitinio himno, kuriuose plėtojami atskiri naratyvai, junginys. Be to, ilguosiuose himnuose aptinkame ir labai daug meninių vaizdų, organiškai integruotų į naratyvą. Šie vaizdai, kurie kuriami pasitelkiant visus juslinius registrus, yra ne tik labai, kartais tiesiog *eidetiškai*, ryškūs – jie dažnai net ryškesni ir įtaigesni nei trumpuosiuose ir vidutinio ilgumo himnuose kuria-

mi vaizdai. Vis dėlto jie paprasčiausiai nėra skiriamasis ilgųjų himnų bruožas.

Tarp 33 rinktinės himnų ilgosios giesmės pagal tekstų skaičių sudaro tik 12,12 proc., bet būtent išskirtinė jų teksto apimtis lemia, kad, skaičiuojant pagal hegzometro eilutes, jie sudaro net 82,29 proc. rinktinės teksto apimties (1914 eilučių iš 2326). Beje, jei Dionisui skirtą pirmąjį homerinių himnų priskirtume prie ilgųjų himnų, pastarieji tokiu atveju, skaičiuojant pagal tekstų skaičių, sudarytų 15,15 proc. rinktinės himnų, o skaičiuojant pagal eilutes – net 83,19 proc. viso homerinių himnų rinktinės teksto (1935 eilutes iš 2326).

Tyrimo išvados

Nuodugnūs, kiekybiniais skaičiavimais pagrįsti homerinių himnų struktūros tyrimai leidžia ne tik geriau suvokti himninio prooimijo, kaip labai savito epinės graikų poezijos žanro, formavimosi aplinkybes, taip pat analizės metu reljefiškiau išryškintos kompozicinės architektonikos, būdingos paskiriems himnams bei visai jų rinktinei, svarbą jų kūrėjų – vėlyvosios archajinės ir ankstyvosios klasikinės epochos helėnų poetų bei redaktorių – pasaulėvaizdžiui pažinti, bet ir suabejoti įsigalėjusiu požiūriu, kad tiek visa homerinių himnų rinktinė, tiek paskiri homeriniai himnai kompozicinės struktūros atžvilgiu yra gana chaotiški kūriniai, nė iš tolo neprilygstantys didiesiems Homero epams.

Atrodytų, vien „sausais“ kiekybiniais skaičiavimais besiremianti himnų analizė, jos rezultatus tinkamai interpretavus kontekstinėje plotmėje, tikėkimės, yra pajėgi mums suteikti visiškai naujų filologinių ir filosofinių įžvalgų, o svarbiausia – naujomis akimis įvertinti šių įstabių tekstų grožį, šventumą ir didybę.

LITERATŪRA

- Allen, T. W. 1912. *Homeri Opera*. T. V. Oxford: Clarendon Press.
- Assmann, J. 2011 (2007). *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Burkert, W. 2004 (1985). *Greek Religion: Archaic and Classical*. Oxford: Blackwell Publishing (originalus vokiškas leidimas: Burkert, W. 1977. *Griechische Religion der archaischen und klassischen Epoche*. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer).
- Calame, C. 2007. "Greek Myth and Greek Religion", in: Woodard, R. D. (ed.). 2007. *The Cambridge Companion to Greek Mythology*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 259–285.
- Cassola, F. 1975. *Inni Omerici*. Milano: Fondazione Lorenzo Valla.
- Crudden, M. 2008. *The Homeric Hymns*. Oxford: Oxford University Press.
- Evelyn-White, H. G. 1914. *Hesiod, the Homeric Hymns and Homeric*. Cambridge, Mass. London: Harvard University Press-William Heinemann Ltd.
- Faulkner, A. (ed.). 2011. *The Homeric Hymns: Interpretative Essays*. Oxford: Oxford University Press.
- Fernández Delgado, J. A. 1990. "Orakel-Parodie, Mündliche Dichtung und Literatur im homerischen Hermes-Hymnus", in: Kullmann, W.; Reichel, R. (Hrsgb.). 1990. *Der Übergang von der Mündlichkeit zur Literatur bei den Griechen*. Tübingen: Günter Narr Verlag, S. 199–225.
- Frisk, H. 1972–1973. *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*. Bde. 1–3. Heidelberg: Carl Winter-Universitätsverlag.
- Görgemanns, H. 1976. "Rhetorik und Poetik im homerischen Hermeshymnus", in: Görgemanns, H.; Schmidt, E. A. (Hrsgb.). 1976. *Studien zum antiken Epos*. Meisenheim am Glan: Verlag Anton Hain, S. 113–128.
- Halliday, W. R.; Sikes, E. E. 1936. *The Homeric Hymns*. Oxford: Clarendon Press.
- Humbert, J. 1936. *Homère: Hymnes*. Paris: Les Belles Lettres.
- Janko, R. 1981. "The Structure of the *Homeric Hymns*: A Study in Genre", *Hermes* 109 (1981), p. 9–24.
- Kardelis, N. 2002. „Poetinė Hesiodo teologija“, in: Kudulytė-Kairienė, A. 2002. *Hesiodas. Teogonija*. Vilnius: Aidai, p. 147–268.
- Kardelis, N. 2003. „Literatūros kūrinių autorystė Graikijoje ir senovės Artimuosiuose Rytuose: filosofinis aspektas“, in: *Literatūra: Mokslo darbai*, Vilnius: VU leidykla, t. 45 (3), p. 39–48.
- Kardelis, N. 2011. „Kultūros ir natūros sąsajų samprata Antikoje: filosofiniai aspektai“, in: Blažienė, G.; Grigaravičiūtė, S.; Ragauskas, A. (sud.). *Inveniens Quaero. Ieškoti, rasti, nenurimti: mokslo straipsnių rinkinys*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, p. 233–245.
- Kudulytė-Kairienė, A. 2002. *Hesiodas. Teogonija*. Vilnius: Aidai.
- Kullmann, W.; Reichel, R. (Hrsgb.). 1990. *Der Übergang von der Mündlichkeit zur Literatur bei den Griechen*. Tübingen: Günter Narr Verlag.
- Larson, J. 1995. "The Corycian Nymphs and the Bee Maidens of the Homeric Hymn to Hermes", in: *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, 36 (1995), p. 341–357.
- Mallory, J. P.; Adams, D. Q. 2006. *The Oxford Introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European World*. Oxford: Oxford University Press.
- Merkelbach, R. 1973. "Ein Fragment des homerischen Dionysos-Hymnus", in: *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 12 (1973), S. 212–215.
- Miller, A. M. 1986. *From Delos to Delphi: A Literary Study of the Homeric Hymn to Apollo*. Leiden: E. J. Brill.
- Nagy, G. 1992 (1990). *Greek Mythology and Poetics*. Ithaca-London: Cornell University Press.
- Parker, R. 1991. "The Hymn to Demeter and the Homeric Hymns", in: *Greece and Rome*, 38 (1991), p. 1–17.
- Penglase, C. 1994. *Greek Myths and Mesopotamia: Parallels and Influence in the Homeric Hymns and Hesiod*. London-New York: Routledge.
- Richardson, N. J. 1974. *The Homeric Hymn to Demeter*. Oxford: Clarendon Press.
- Scheinberg, S. 1979. "The Bee Maidens of the Homeric Hymn to Hermes", in: *Harvard Studies in Classical Philology*, 83 (1979), p. 1–28.
- Shapiro, H. A. (ed.). 2007. *The Cambridge Companion to Archaic Greece*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Strauss Clay, J. 1989. *The Politics of Olympus: Form and Meaning in the Major Homeric Hymns*. Princeton: Princeton University Press.
- Walcot, P. 1991. "The Homeric Hymn to Aphrodite: A Literary Appraisal", in: *Greece and Rome*, 38 (1991), p. 137–155.
- Watkins, C. 1995. *How to Kill a Dragon: Aspects of Indo-European Poetics*. New York-Oxford: Oxford University Press.

Weiber, A. 1989. *Homerische Hymnen*. München-Zürich: Artemis Verlag.

West, M. L. 1970. "The Eighth Homeric Hymn and Proclus", in: *Classical Quarterly*, 20 (1970), p. 300–304.

West, M. L. 1975. "Cynaethus" Hymn to Apollo", in: *Classical Quarterly*, 25 (1975), p. 161–170.

West, M. L. 1997. *The East Face of Helicon: West Asiatic Elements in Greek Poetry and Myth*. Oxford: Clarendon Press.

West, M. L. 1999. "The Invention of Homer", in: *Classical Quarterly*, 49 (1999), p. 364–382.

West, M. L. 2003. *Homeric Hymns. Homeric Apocrypha. Lives of Homer*. Cambridge, Mass.-London: Harvard University Press.

Woodard, R. D. (ed.). 2007. *The Cambridge Companion to Greek Mythology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Zanetto, G. 2000. *Inni Omerici*. Milano: Biblioteca Universale Rizzoli.

STRUCTURAL FEATURES OF THE HOMERIC HYMNS

Naglis Kardelis

S u m m a r y

The author of the article presents a structural analysis of the *Homeric Hymns*. Drawing on the results of a research based upon a quantitative approach, that is, calculation of various formal textual parameters supplemented by a qualitative interpretation of achieved results, he discusses the structural features of the corpus of the *Homeric Hymns* as a textual whole, the distribution of the hymns according to the dedications attached to them, i. e. according to their divine or heroic addressee, and the structural framework of the hymns of different length.

First of all, in the first chapter of the article, which serves as an introduction to the investigative part of this paper (the presentation of the results of the research proper), the author briefly discusses the historical process of the formation of the *Hymns'* corpus and some other textological issues relevant to the ensuing research.

After that, in the second chapter of the article, the author focuses on the compositional structure of the whole corpus of the *Homeric Hymns*, suggesting a hypothetical scheme of dividing the overall narrative sequence of the whole corpus of the *Homeric Hymns* into eight sequential groups. It is argued that each of these sequential groups has a unity of its own, which might be described in terms of both form and content. Special attention is given to the admirably smooth transition from almost any one sequential group to the next one.

In the third chapter, the author discusses the dis-

tribution of the *Hymns* according to their dedication, i. e. according to their divine or heroic addressee. Presenting an interpretation of the quantitative results arrived at in this chapter, the author suggests some possible answers (or, rather, only some clues) as to why some ancient Greek deities are given in the *Homeric Hymns* much more attention than others (for example, why some especially prominent Greek gods, say, Zeus, Poseidon, or Hades, are made to stand in the shadow of some subordinate or even minor, if not marginal, deities).

In the fourth chapter of the article, the author focuses on the structural framework of typical individual hymns of different length. During this stage of the research, the author posits five typical groups of the hymns according to their length and briefly discusses the specific features of the hymns belonging to these five groups in terms of their form, content, and a correlation between their form and content.

At the end of the article, the conclusion is made that some kind of a quantitative approach to the *Homeric Hymns*, for example, such as presented in this paper, if correctly conducted and creatively interpreted, might present us valuable fresh insights into the structural nature of the corpus of the *Homeric Hymns* as a whole, as well as shed some light on the problems of the structure of individual hymns. As a consequence of these deeper insights, we find ourselves in a situation where we should abandon all talk about the so-called structural chaos of the *Homeric Hymns*.

Gauta 2012-11-05

Priimta spaudai 2012-11-19

Autoriaus adresai:

Vilniaus universiteto Filosofijos istorijos ir logikos katedra

Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius

Vilniaus universiteto Klasikinės filologijos katedra

Universiteto g. 5, LT-01513 Vilnius

El. paštas: naglis.kardelis@gmail.com